

Energieverslag Nederland 2009

Elektriciteits- en gasmarkt

Afnemers elektriciteit en gas	2
Consumenten	2
Energimeters	2
Klachten	3
Prijzen	3
Zakelijke markt	5
Elektriciteits- en gasverbruik en productie	5
Aardgas	5
Algemeen verbruik	6
Elektriciteit	7
Energiebedrijven	8
Liberalisering (gevolgen)	8
Lokale bedrijven	9
Overnames	10
Resultaten	12
Splitsing	13
Energiebeurzen	15
APX-Endex	15
CASC-CWE	16
EEX	17
Rol Energiekamer en NMa	17
Elektriciteitsmarkt	17
Gasmarkt	18
Tarieven	18
Stroomstoringen	22
Transport: gaspijpleidingen en elektriciteitskabels	22
Algemeen problemen	22
BritNed	22
COBRA	23
Gasleidingen in en door Europa	24
Nederland	24
NordStream	24
NorNed-kabel	25
Voorzieningszekerheid	25
Congestie	25
Gasrotonde	26
Nieuwbouw centrales	27
TenneT	28
Transportnetten	28

Afneemers elektriciteit en gas

Consumenten

Consumenten hebben nog steeds moeite om energiebedrijven en aanbiedingen met elkaar te vergelijken. Ook hebben ze weinig vertrouwen in de objectiviteit van de beschikbare vergelijkingsinformatie. Dat meldt de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) begin januari op basis van het [rapport](#) 'Monitor Nederlandse kleinverbruikersmarkt voor elektriciteit en gas juli 2007 - juni 2008'. NMa scherpt de richtsnoeren voor informatieverstrekking aan consumenten aan en toetst de naleving daarvan in 2009. Uit het onderzoek blijkt ook dat de groep consumenten die overweegt in de komende twee jaar over te stappen, kleiner is geworden. Het afnemende enthousiasme bij consumenten om over te stappen kan ook worden veroorzaakt door de intensieve telefonische werving van een aantal leveranciers. De NMa zal in 2009 de werving op de energiemarkt toetsen aan de wettelijke normen.

Uit cijfers van Energie Data Services Nederland (EDSN) blijkt in april dat het aantal overstappen van consumenten naar andere energieleverancier in 2008 bleef stijgen. In 2008 wisselden ruim 50.000 afneemers extra, zowel voor gas als voor elektriciteit, ten opzichte van 2007. In 2008 vonden er in totaal bijna 1,3 mln leverancierswitches plaats in Nederland: 691.554 elektriciteitswitches en 596.355 gasswitches.

Energiemeters

Energieleverancier Oxxio heeft bij al bij honderdduizend huishouden een slimme meter geplaatst. Dit is een digitale meter die dagelijks via GPRS (General Packet Radio Service) de stroom- en/of gasmeterstanden op afstand kan uitlezen. Huishoudens kunnen zo hun energieverbruik van uur tot uur nauwlettend in de gaten houden. Oxxio geeft daarvoor online inzage in het energieverbruik via een persoonlijke, beveiligde webpagina. Door het online inzicht in het energieverbruik kunnen consumenten veel bewuster met energie omgaan. Naast informatie over verbruik en besparingen biedt het de mogelijkheid online klantgegevens aan te passen. Bijkomend voordeel van de slimme meter is, dat de jaarlijkse meterstandopname door een meteropnemer niet meer nodig is. In 2005 introduceerde Oxxio als eerste energieleverancier de slimme meter samen met IBM en KPN op de Nederlandse markt. Hoewel de slimme meter zelf geen energiebesparing oplevert, blijkt uit onderzoek van Oxxio dat 33 procent van de gebruikers een besparing van vijf procent realiseerde. Achttien procent bespaarde zelfs meer dan tien procent op zijn/haar energierekening. Op 24 maart 2009 discussieert de Eerste Kamer over het wel of niet verplicht stellen van een slimme meter. Mocht de overheid de slimme energiemeter verplicht stellen, dan worden netwerkbeheerders hiervoor verantwoordelijk.

De Eerste Kamer besluit eind maart een derde termijn vast te knopen aan het debat over de invoering van de 'slimme' energiemeter. In het debat met de minister van EZ bleek al eerder dat de senaat niet zonder slag of stoot met invoering van deze digitale meter ter vervanging van de analoge meters zou instemmen. Volgens de resultaten van een onderzoek dat de Consumentenbond heeft laten uitvoeren door de Universiteit van Tilburg leidt invoering van de 'slimme meter' o.a. tot inbreuken op de persoonlijke levenssfeer. De Eerste Kamer besloot de derde termijn en de besluitvorming over beide wetsvoorstellen uit te stellen tot dinsdag 7 april 2009.

Naar aanleiding van het debat in de Eerste Kamer op 7 april 2009 moet de minister het wetsvoorstel slimme energiemeters aanpassen. De slimme energiemeter moet een keuze voor consumenten zijn, op weigering staat geen straf. Niet eerder dan eind 2011 wordt een besluit genomen over een grootschalige, vrijwillige uitrol van slimme energiemeters. De Consumentenbond roept de regering en energiebeheerders op om consumenten, die gebruik willen maken van de slimme meter, goed te informeren over de mogelijkheden en risico's en ook aandacht te besteden aan alternatieve mogelijkheden om consumenten inzicht te geven in energieverbruik en energiebesparing. De slimme meter wordt eerst geïnstalleerd in nieuwbouwwoningen en bij renovatieprojecten.

Klachten

Uit een EU-verslag, dat begin februari door de Europese Commissie is gepubliceerd, blijkt dat de bescherming van consumenten in de energiesector in Europa onvoldoende functioneert. De ontevredenheid van de Europese consument betreft overigens ook het bankwezen en het openbaar vervoer. In het [Scorebord voor de consumentenmarkten](#) worden meer dan twintig goederen- en dienstensectoren doorgelicht en beoordeeld op vijf belangrijke consumentenindicatoren: prijzen, overstappen, tevredenheid, klachtafhandeling en veiligheid. Enkele belangrijke conclusies uit het EU-onderzoek: (a) de basisdienstverlening voor consumenten is beneden de maat; (b) minder dan 60% van de consumenten is tevreden over de dienstverlening in deze sectoren; (c) minder dan twee derde van de consumenten is tevreden over hun energieleverancier; (d) de leveranciers van elektriciteit en gas scoren met name slecht wat betreft de gemelde prijsstijgingen; (e) de leveranciers van elektriciteit en gas scoren ook bijzonder slecht op het gebied van de vergelijkbaarheid van aanbiedingen en het gemak van overstappen.

Energiebedrijven voeren felle acties om klanten binnen te halen. De Consumentenautoriteit, die toezicht moet houden op eerlijke handel tussen bedrijven en consumenten, ontving in 2008 ruim een miljoen klachten. In de top vijf van klachten komen energieconcerns twee keer voor: over werving en onduidelijke nota's. In 2009 wil de Consumentenautoriteit misleidende telemarketing harder aanpakken, maar het is aan de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) om de activiteiten van energiebedrijven te monitoren. De NMa laat weten 'de richtsnoeren voor werving' te hebben verscherpt en in 2009 te controleren op naleving.

Prijzen

De minister van EZ maakt in maart bekend dat het zogenaamde capaciteitstarief zal worden aangepast. Daarmee komt ze sommige stroomverbruikers tegemoet in hun hogere elektriciteitskosten vanwege het capaciteitstarief voor elektriciteitstransport dat per 1 januari 2009 is ingegaan. Dit capaciteitstarief is gebaseerd op de doorlaatwaarde van een aansluiting, waarbij de gebruiker betaalt voor de kosten die hij veroorzaakt. Waar aansluitingen een doorlaatwaarde hebben die hoger is dan noodzakelijk, kunnen afnemers deze doorlaatwaarde laten verlagen tegen een gereduceerd tarief van €50. Zij krijgen dan met terugwerkende kracht tot 1 januari 2009 een lager transporttarief. In een brief aan de Tweede en Eerste Kamer meldt de minister de volgende toezeggingen met betrekking tot de knelpunten bij de invoering van het capaciteitstarief: (1) Voor elektriciteitsaansluitingen zonder verblijfsfunctie met een doorlaatwaarde van 1x6 Ampère zal het belastingplan 2010 zodanig worden gewijzigd dat ze een

belastingvermindering krijgen van 119,62 euro in de energiebelasting; (2) Voor afnemers die een substantieel nadeel ondervinden van het capaciteitsstarief wordt een overgangsregeling in het leven geroepen. Er komt ook een subsidie voor huishoudens die beschikken over warmtepompen met een vermogen van 6-10 kW voor de aanschaf van een piekregelsysteem. Hierdoor kunnen ze toe met een lagere doorlaatwaarde. Voor warmtepompen met een lager vermogen dan 6 kW is een dergelijk systeem niet nodig. Voor warmtepompen met een hoger vermogen dan 10 kW blijft een hogere doorlaatwaarde noodzakelijk.

Nederlanders hoeven per 1 juli aanzienlijk minder voor hun gas en stroom te betalen. Dat komt door de flinke vermindering van de olieprijs. Dat de gasrekening meer daalt dan de elektriciteitsrekening komt door het sterkere verband tussen de olieprijs en de gasrekening dan die tussen stroom en olieprijs. Bij Nuon gaat de gasprijs volgens een woordvoerder per 1 juli met 35 procent omlaag. Voor elektriciteit hoeven de klanten van het bedrijf vanaf 1 juli 5 procent minder te betalen. Dat komt per huishouden met een gemiddeld energieverbruik neer op een verlaging van de energierekening met minimaal 300 euro per jaar. De gemiddelde klant van Eneco die zowel gas als elektriciteit van het bedrijf afnemen, mag er volgens een woordvoerder op vertrouwen per 1 juli ongeveer 320 euro per jaar minder aan gas en elektriciteit kwijt te zijn. De afnemers van gas gaan 34 procent minder betalen. De klanten die voor hun stroom van het bedrijf afhankelijk zijn, zien de prijs met 7 procent dalen.

Uit een in juli gepubliceerd onderzoek van PricewaterhouseCoopers (PwC) naar het energiegedrag van 751 Nederlandse huishoudens blijkt dat 62% van de consumenten veelal niet weten wat ze voor elektriciteit betalen en 42% weet niet hoeveel elektriciteit ze jaarlijks gebruiken. Vooral jongeren weten de prijs van elektriciteit niet en vooral vrouwen weten niet hoeveel elektriciteit ze verbruiken. Toch noemt 64% zichzelf (zeer) energiebewust. Bijna de helft (48%) van de ondervraagden gebruikt groene stroom, vooral consumenten ouder dan 50. In totaal heeft 62% in de afgelopen vijf jaar energiebesparende maatregelen genomen.

Begin augustus meldt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) dat de inflatie in juli 2009 op 0,2 procent is uitgekomen, de laagste stand sinds 22 jaar. Vooral de daling van de prijzen voor stroom en gas hebben hieraan bijgedragen. De gasprijs daalde met 20,0 procent, de grootste prijsdaling van gas sinds 1987. Ook de prijsdalingen van elektriciteit, voedingsmiddelen en telefoon- en internetdiensten hadden een neerwaarts effect op de inflatie. Sinds juli is een huishouden €25 per maand minder kwijt aan elektriciteit en gas dan in de eerste helft van 2009. Hiermee komt de maandelijkse energierekening gemiddeld uit op €139. Ten opzichte van januari 2009 daalde het tarief voor de levering van gas met een derde. Elektriciteit werd iets goedkoper. Vooral bij gas hangen de leveringskosten voor een groot deel af van de olieprijs. Deze daalde sterk in de tweede helft van 2008. Doordat energie vooraf wordt ingekocht, komt de daling van de olieprijs pas ongeveer een half jaar later in de energietarieven tot uiting.

TenneT, de netbeheerder van het landelijk elektriciteitsnetwerk, publiceert vanaf 1 september 2009 de prijzen van het op dat moment geactiveerde regel- en reservevermogen, naast de omvang van het geactiveerde vermogen. De toevoeging van de prijzen geeft alle geïnteresseerde partijen een beter inzicht in de actuele ontwikkeling van het onbalansprijrisico. In het kader van transparantie en mede op verzoek van marktpartijen heeft TenneT besloten om ook de inzetprijzen te gaan publiceren. TenneT

voorziet een positief effect op de landelijke balanskwaliteit doordat meer partijen een nauwkeuriger afweging kunnen maken van de gevolgen van onbalans wat vooral bij hogere systeemmonbalans tot snellere corrigerende acties kan leiden. De verrekenprijzen, regeltoestand en de indicator noodvermogen in het overzicht verrekenprijzen (beschikbaar op de eerstvolgende werkdag) blijven echter leidend bij de verrekening. In 2004 zijn de Energiekamer, de toenmalige DTe, en TenneT overeengekomen het inzicht in de realtime systeemmonbalans te vergroten door het op dat moment geactiveerde regelen reservevermogen publiekelijk beschikbaar te maken. In 2008 heeft intensieve samenwerking met de Energiekamer geleid tot de lancering van de website <http://energieinfo.tennet.org/> in het kader van het transparanter maken van de elektriciteitsmarkt. Op de website wordt informatie gepubliceerd over belasting, het transportnet en buitenlandverbindingen, productie en balanshandhaving. De website ontsluit informatie voor geïnteresseerde marktpartijen. Binnen de Europese Unie zijn initiatieven ontplooid voor de harmonisatie van de transparantie op de energiemarkt en de wijze waarop informatie wordt gepubliceerd op het internet door regionale energiemarkten binnen en tussen de regio's. Als lid van de Centraal- en West- Europese (CWE) moet TenneT aan de transparantievereisten uit de verordening voldoen.

In december weten verschillende kranten te melden dat de rekeningen voor energie in 2010 fors omlaag zullen gaan.. Drie grote energiebedrijven, Nuon, Eneco en Essent, zullen in januari 2010 hun tarieven naar beneden bijstellen. Nuon verlaagt de prijs voor elektriciteit met 23 procent. De gasprijs stijgt met ongeveer 1 procent, afhankelijk van de regio. Volgens Nuon valt de gemiddelde energierekening in 2010 €86 lager uit, wat de consument netto €64 oplevert. De prijsverlaging geldt alleen voor klanten met een variabel energiecontract. De lagere prijs voor stroom is te danken aan de olieprijs, die de afgelopen tijd daalde. Essent, die ongeveer 2,8 miljoen huishoudens van stroom voorziet, verlaagt de prijs van elektriciteit met ingang van 2010 met 3 procent. Nuon bedient ongeveer 3 miljoen huishoudens.

Zakelijke markt

De belangenvereniging van energie- en waterverbruikers (VEMW) start per 2 februari de Benchmark Inkoop Energie. Bedrijven kunnen meedoen door hun wijze van inkoop en de daarmee behaalde resultaten anoniem door te geven. Daarna zijn deze gegevens te vergelijken met collega-bedrijven. De periode waarover deze benchmark plaatsvindt, beperkt zich in eerste instantie tot het kalenderjaar 2008. De gegevens over de inkoop van gas en elektriciteit van de deelnemers aan de benchmark worden door VEMW in een rapportage anoniem en geaggregeerd weergegeven. Deze informatie kan helpen bij het evalueren van de inkoopstrategie en het nemen van beslissingen daarover. Alleen VEMW-leden die deelnemen aan de benchmark krijgen de rapportage.

Elektriciteits- en gasverbruik en productie

Aardgas

Gashandelaren en -leveranciers in Europa maken in toenemende mate gebruik van het Nederlandse gashandelsplatform TTF (Title Transfer Facility) om hun gas te verhandelen. Het TTF, beheerd door Gas Transport Services (GTS), maakte in 2008 een krachtige groei door. Marktpartijen leverden 20,3 miljard m³ aardgas via het TTF. Dit

is meer dan een verdubbeling ten opzichte van 2008 (8 miljard m³). Deze hoeveelheid komt overeen met bijna de helft van het totale binnenlandse gasverbruik in Nederland. De hoeveelheid gas die verhandeld werd, verdubbelde naar ruim 64 miljard m³ en vertegenwoordigt daarmee een waarde van ruim €15 miljard. Het aantal handelaren dat actief is op het TTF groeide met 20 procent naar een totaal van 60. TTF laat hiermee zowel in fysiek geleverd volume als in handelsvolume de andere gashubs op het Europese continent in omvang achter zich. De groeicijfers laten zien dat Nederland zich als Europese handelsplaats meer en meer ontwikkelt en in toenemende mate aantrekkelijk is voor gashandelaren en leveranciers.

Uit in februari door het CBS gepubliceerde cijfers blijkt dat tussen 1997 en 2007 Nederlanders in huis gemiddeld 11 m³ aardgas per jaar hebben bespaard. Het verbruik daalde in deze periode van circa 750 naar ongeveer 640 m³ aardgas per inwoner. Dit verbruik is gecorrigeerd voor de invloed van zachte en strenge winters. Eind jaren zeventig was het verbruik nog circa 850 m³ per inwoner. De besparing is toe te schrijven aan de betere isolatie van huizen en de installatie van cv-ketels met een hoger rendement. Sinds 1970 worden huizen tijdens de bouw al voorzien van betere isolatie. Daarnaast zijn bewoners bestaande woningen beter gaan isoleren. Ook een bewuster stookgedrag speelt waarschijnlijk een rol.

Het CBS meldt in februari dat in 2008 58,5 miljard m³ aardgas is geëxporteerd, de grootste hoeveelheid sinds de ontdekking van het aardgas in Slochteren. De uitvoer groeide in 2008 met 11 procent ten opzichte van 2007, terwijl de invoer bijna gelijk bleef. Het handelsoverschot van aardgas was in 2008 ongeveer 50 procent hoger dan in 2007. Dit komt vooral door de sterke prijsstijging van aardgas de afgelopen jaren. In kubieke meters groeide het handelsoverschot in 2008 met 22 procent. De afgelopen jaren steeg zowel de invoer als de uitvoer van aardgas. Dit past bij de ontwikkeling van Nederland tot aardgasrotonde van Noordwest-Europa. De stijging is toe te schrijven aan de gasuitvoer naar Groot-Brittannië. In december 2006 is een pijpleiding van Nederland naar Groot-Brittannië in gebruik genomen. Via deze pijpleiding is in 2007 bijna 8 miljard m³ aardgas uitgevoerd en in 2008 al ruim 9 miljard m³. Daarnaast was de uitvoer naar Duitsland en België in 2008 weer op peil. In 2007 was de uitvoer naar beide buurlanden relatief laag door de zeer zachte winter. In 2008 is ruim 80 miljard m³ aardgas gewonnen uit de Nederlandse bodem. Dit is 11 procent meer dan in 2007. Alleen in 2004 was de winning met 81,5 miljard m³ iets hoger. Het totale verbruik van aardgas in Nederland was in 2008 ruim 4 procent hoger dan in 2007. Dit komt doordat er in 2008 meer koude dagen waren dan in 2007.

Algemeen verbruik

Het CBS publiceert in april cijfers over het energieverbruik in Nederland. Dat was in 2008 iets lager dan in 2007. Vooral in het vierde kwartaal daalde het energieverbruik ondanks de kou meer dan gemiddeld. In de industrie was het verbruik van aardoliegrondstoffen en aardolieproducten 8 procent lager. In het vierde kwartaal was het zelfs bijna 30 procent lager dan in 2007. Het verbruik van steenkool kwam uit op 334 PJ op jaarbasis, een daling van ruim 6 procent. In de elektriciteitscentrales was het verbruik 5,5 procent lager en in de industrie was de daling 8,5 procent. In de industrie trad deze daling in zijn geheel op in het vierde kwartaal, waarin het verbruik van steenkool en steenkoolproducten afnam van 25 tot 17 PJ (- 32 procent). Het verbruik van aardgas was in 2008 ruim 4 procent hoger. Dit is toe te schrijven aan een hoger

verbruik bij huishoudens, de landbouw en de dienstensector. Doordat de eerste maanden van 2008 kouder waren dan de eerste maanden van 2007, kwam het aardgasverbruik bij deze afnemers in het eerste kwartaal van 2008 bijna 15 procent hoger uit. Bij de elektriciteitscentrales bleef het aardgasverbruik in de eerste drie kwartalen nog vrij constant. Maar dit werd volledig tenietgedaan door een daling in het vierde kwartaal met bijna 10 procent. Dit resulteerde in een 2 procent lager jaarverbruik. Ook in de industrie daalde het aardgasverbruik slechts licht.

Het CBS meldt in december dat het energieverbruik en de uitstoot van CO₂ in Nederland is gedaald. Er is in de eerste 8 maanden van 2009 ruim 4 procent minder energie verbruikt in vergelijking met dezelfde periode in 2008. Het verbruik van aardolie was bijna 7 procent lager, dat van steenkool 8 procent. Het lagere energieverbruik deed zich vooral voor in de ijzer- en staalindustrie en het wegtransport, de sectoren die vooral in de eerste helft van 2009 sterk leden onder de economische crisis. Door het lagere energiegebruik is ook de CO₂-uitstoot gedaald: ruim 4 procent in de eerste acht maanden van 2009. Nederland moet in de periode 2008-2012 volgens het Kyoto-protocol de uitstoot van broeikasgassen gemiddeld per jaar met 6 procent ten opzichte van 1990 hebben teruggebracht. In 2008 lag de uitstoot 3 procent onder het niveau van 1990. Met de bereikte daling in 2009 komt de gemiddelde jaardoelstelling in 2009 (min 6 procent) binnen handbereik. De economische crisis helpt dus mee om de Kyoto-doelstelling te realiseren.

Elektriciteit

In de jaarlijkse [Transportbalans](#) van TenneT staat dat Nederland in 2008 fors meer elektriciteit heeft geëxporteerd. In 2008 werd in totaal voor 9.455 GWh geëxporteerd, een stijging van 70 procent ten opzichte van 2007. De export van elektriciteit vond vooral plaats richting België. Nederland importeerde ruim 24.730 GWh, vergelijkbaar met andere jaren. Het rapport geeft ook aan dat Nederland steeds minder stroom hoeft te importeren als gevolg van lokale opwekking en energiebesparing. Nederland. Door die ontwikkelingen kan Nederland een exportland worden van elektriciteit. Deze omslag kan al in 2009 plaatsvinden, wanneer een paar grote centrales op het elektriciteitsnet worden aangesloten. TenneT heeft de afgelopen jaren ook diverse verbindingen met het buitenland versterkt en uitgebreid: bijvoorbeeld de NorNed-kabel met Noorwegen, BritNed met Engeland, en de Cobra-kabel met Denemarken. Verder zijn sinds eind 2006 de energiemarkten tussen Nederland, België en Frankrijk aan elkaar gekoppeld, waardoor het makkelijker is om elektriciteit te verhandelen. Die marktkoppeling zal komend jaar worden uitgebreid met Duitsland en Luxemburg. Tenslotte hebben er diverse aanpassingen plaatsgevonden aan diverse buitenlandverbindingen, waardoor het mogelijk is om effectiever stroom te verhandelen. De toename van de export van elektriciteit en het aantal interconnecties betekent dat de leveringszekerheid van elektriciteit verder vergroot wordt en dat er voldoende concurrentie is op de Noord-Europese energiemarkt, waardoor er stabielere prijzen kunnen ontstaan.

Het CBS meldt in april dat de totale productie van elektriciteit in Nederland in de periode 1998-2008 met 14 procent is gestegen. Daarbij nam de productie uit fossiele brandstoffen met 8 procent toe, terwijl die uit duurzame bronnen verviervoudigde. Het aandeel van de productie uit fossiele brandstoffen daalde licht van 90 procent in 1998 tot 85 procent in 2008. Wel steeg de productie uit fossiele bronnen met bijna 8 procent tot 90 miljard kilowattuur (kWh). Het aandeel elektriciteit uit steenkool daalde

van 28 procent in 1998 tot 21 procent in 2008. De productie van elektriciteit uit duurzame energiebronnen (groene stroom) verdrievoudigde in de periode van 1998 tot 2005 tot 5 miljard kWh. Hierna nam de hoeveelheid groene stroom toe door de groei van elektriciteit uit windenergie. Van 2005 tot 2008 verdubbelde deze tot 4 miljard kWh.

Landelijk netbeheerder TenneT presenteert met ingang van augustus 2009 actuele cijfers over verbruik, productie, import en export van elektriciteit. De cijfers betreffen metingen die TenneT heeft waargenomen op het hoogspanningsnet. Daarmee geeft het bedrijf meer transparantie over de ontwikkelingen in de elektriciteitsmarkt. Halverwege iedere maand zijn actuele cijfers terug te vinden op de site van [TenneT](#). De cijfers zijn terug te vinden in drie grafieken: (1) het totale elektriciteitsverbruik in Nederland, exclusief de industriële productie; (2) het procentuele verschil in verbruik ten opzichte van dezelfde maand van het jaar ervoor; en (3) productie, import en export.

Tebodin heeft in opdracht van het ministerie van EZ het ICT-gerelateerde elektriciteitsverbruik becijferd. Uit het [Tebodin-rapport](#) blijkt dat in twee jaar tijd het elektriciteitsverbruik van ICT-gerelateerde producten met 12 procent is gestegen, twee maal zo snel als de stijging van het totale elektriciteitsverbruik. In 2006 was het aandeel van ICT in de stroomconsumptie nog 7,3 procent, in 2007 7,7%. Van het totale energieverbruik in Nederland nam de ICT-sector in 2008 ongeveer 2 procent voor haar rekening. Het elektriciteitsgebruik bij rekencentra steeg 52 procent. Datacenters waren in 2008 goed voor 10 procent van het ICT-gerelateerde energiegebruik. Huishoudens hebben met 67 procent het hoogste aandeel in het ICT-gerelateerde energiegebruik. Dat heeft deels te maken met het feit dat Tebodin het energiegebruik van tv's en videoapparatuur meetelt. Die zijn goed voor 28 procent van het ICT-gerelateerde energiegebruik in huishoudens. Ook constateert Tebodin dat televisies gemiddeld 20 minuten per dag langer aanstaan.

Uit cijfers van de landelijke netbeheerder TenneT blijkt dat sinds september 2008 het totale verbruik van elektriciteit in Nederland een dalende trend vertoont. Na afvlakking van deze daling is er in de afgelopen maand november een einde te constateren aan een verdere daling van deze trend. TenneT publiceert iedere maand op haar website rond de 20e van de maand actuele cijfers over verbruik, productie, import en export van elektriciteit. TenneT meet alleen het verbruik van elektriciteit in Nederland dat via het net wordt getransporteerd. De netbeheerder laat daarbij decentrale productie van windmolens en WKK-eenheden buiten beschouwing. Ook is niet inbegrepen het industrieel verbruik dat door grote bedrijven op eigen locatie direct zelf wordt opgewekt. Volgens het CBS is de decentrale en industriële productie goed voor ongeveer 6% van het totaal, waardoor het cijfer van TenneT een representativiteit heeft van 94%.

Energiebedrijven

Liberalisering (gevolgen)

Het van oorsprong Belgische energiebedrijf Electrabel is al tien jaar in Nederland actief en inmiddels onderdeel van de wereldwijde GDF SUEZ Groep. Vanuit België vestigde Electrabel zich in mei 1999 in een kantoor in Driebergen. Een jaar later volgde overname van EPON en verhuizing van het kantoor naar Zwolle. Later volg-

den overnames van Spark, Rendo Energie en Cogas Energie. Allen zijn ondergebracht onder de naam Electrabel. Anno 2009 is het bedrijf de grootste elektriciteitsproducent van Nederland.

De Europese Commissie stuurt in juni de eerste officiële waarschuwingen naar 25 van de 27 Europese landen voor het schenden van de regels voor de Europese markt voor gas en elektriciteit. De enige twee EU-landen die geen waarschuwing hebben gekregen zijn Cyprus en Malta. De voornaamste schendingen zijn gebrek aan transparantie, een tekort aan een eenvoudige en goedkope manier om met klachten van klanten om te gaan, en gebrek aan heldere toegang tot grensoverschrijdende stroom- en gasnetten. De overtredingen zijn gerelateerd aan het tweede pakket van Europese energieregels, die vereisen dat bijna alle Europese landen hun energiemarkt vanaf juli 2007 volledig hebben geliberaliseerd. Onder de landen die een of meerdere waarschuwingen hebben gekregen valt ook Nederland. De Europese Commissie heeft ook de eerste officiële waarschuwingen gestuurd naar Griekenland, Litouwen, Polen, Portugal en Roemenie, voor het doorgaan met reguleren van de energieprijzen.

Lokale bedrijven

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) constateert in mei een groei van het aantal lokale energiebedrijven. De VNG noemt de DEVO, de Duurzame Energievoorziening Veenendaal-Oost, een voorbeeld van een nieuwe trend: lokale, duurzame energiebedrijven opgericht door gemeenten. DEVO gebruikt warmte- en koudeopslag in de bodem. Een collectief systeem op basis van warmtepompen voorziet een woonwijk van vloerverwarming en koeling. De minister van VROM is positief over dergelijke initiatieven. In Noord-Holland zijn 30 gemeenten van plan om een energiecoöperatie op te richten. Beoogde energiebronnen: een huisvuilcentrale, een getijdencentrale, windenergie en biomassa.

De gemeente Amsterdam laat in mei weten dat het een eigen energiebedrijf wil oprichten. Het bedrijf zal zich richten op duurzame energie uit windmolens en zonnepanelen. Amsterdam wil hiervoor een deel van de naar schatting €800 mln aanwenden die de stad ontvangt als aandeelhouder van Nuon bij de verkoop van Nuon aan Vattenfall. De beslissing over de verkoop van de Nuon-aandelen is overigens nog niet definitief. Amsterdam heeft zich bij het plan mede laten leiden door een nog niet openbaar rapport van Ecofys.

Uit een in juli gepubliceerd onderzoek, dat adviesbureau Tensor Energy in opdracht van een grote gemeente uitvoerde, blijkt dat slechts vier van de 34 gemeentelijke plannen voor de opzet van een eigen duurzaam energiebedrijf inhoudelijk genoeg voorstellen om het predikaat 'energiebedrijf' te verdienen. Het bureau interviewde gemeentes en provincies over hun plannen en onderzocht de onderbouwing daarvan. Vaak gaat het om gemeenten die zich profileren met ambitieuze klimaatdoelstellingen, of denken gemeenten met een energieproject meteen te beschikken over een energiebedrijf. Tensor vindt dat een plan aan de verwachtingen voldoet wanneer een gemeente duurzame energieprojecten 'initieert, coördineert en/of beheert'. Ook moet de opgewekte energie bedoeld zijn voor de eigen gemeente. Voor de energie die overblijft moet de gemeente ook een plan hebben: verkopen aan andere gemeenten, bedrijven of energiebedrijven. Of: verkopen via de groothandelsmarkt of via energie-

beurzen. Een laatste eis voor een serieus te nemen energiebedrijf in oprichting is dat winst wordt benut voor de financiering van nieuwe duurzame energieprojecten.

De Provincie Noord-Holland meldt in juli te starten met een eigen duurzaam energiebedrijf. Het bedrijf moet in 2030 50% uit duurzame energie halen. Voor de opzet van het duurzame nutsbedrijf is de Noord-Hollandse Energie Coöperatie (NHEC) opgericht. Tegen 2050 moet 100% van de energie uit duurzame bronnen verkregen worden. Van de duurzame energie moet 40% uit zonnepanelen komen en nog eens 40% uit windenergie. De helft van die windenergie komt uit offshore, de overige 50% uit on shore. Verder zet NHEC in op 10% biomassa en nog eens 10% aan getijdenenergie en andere duurzame bronnen.

Overnames

Aan het begin van elk jaar publiceert PricewaterhouseCoopers (PwC) het rapport 'Power Deals' over fusie- en overnames in de wereldwijde elektriciteit- en gasmarkt. Uit het 2008-rapport blijkt dat energiebedrijven in 2008 voor minder geld zijn overgenomen dan in andere jaren, terwijl het aantal overnames en fusies in de wereldwijde energiesector steeg. In 2008 waren er 954 overnames met een totale waarde van \$205,6 miljard. Het aantal overnames steeg met 24% ten opzichte van 2007 (768 overnames). Echter, de totale waarde daalde met maar liefst 41% (\$372,5 miljard). In elk werelddeel - Noord-Amerika, Europa en Azië - werden er meer transacties gesloten dan in het jaar 2007. Europese bedrijven waren goed voor meer dan de helft van de totale wereldwijde waarde van de fusie- en overnameactiviteiten in de energiesector. Ook in het aantal deals liep Europa met 35% voorop, gevolgd door Azië (29%) en Noord-Amerika (24%). De aandacht van fusie- en overnamepartijen voor nucleaire energie is toegenomen. De kans bestaat dat er binnen korte tijd meer vraag naar dit type energie zal zijn. De grote energiebedrijven spelen hierop in door nucleaire energiebedrijven aan te trekken. Het Franse EDF had hier een voortrekkersrol in door acquisities in zowel de Verenigde Staten als het Verenigd Koninkrijk ter waarde van bijna \$30 miljard. Een ander gevolg van de opleving van nucleaire energie is dat er veel joint ventures zijn tussen energiebedrijven en nucleaire technologie en constructiebedrijven. Er was bijna geen fusie- en overnameactiviteit in de gasindustrie. De spelers in deze branche kwamen nauwelijks in beweging en bleven in het bezit van deze bedrijven met vaak zeer waardevolle (gas)reserves. Slechts 11,6% van alle deals uit de energiesector werd in deze industrie gedaan. Deze waren goed voor 7% van de totale waarde van de wereldwijde energie fusie- en overnameactiviteiten.

Eneco

In juni heeft de rechtbank in Utrecht zes belangrijke onderdelen van Econcern failliet verklaard. Het energiebedrijf Eneco heeft met de curatoren van het duurzame energiebedrijf Econcern overeenstemming bereikt over de overname van de kern van Econcern. Eneco koopt delen van de bedrijven Evelop, Ecofys en een deel van de biomassa activiteiten. Deze overname betekent een versterking van de duurzaamheidsstrategie van Eneco. Eneco heeft de intentie om uiteindelijk ruim 400 medewerkers van Econcern over te nemen. Over de overnamesom doen partijen geen mededelingen. Ecofys zal op afstand van Eneco worden geplaatst in de organisatie om ook in de toekomst de onafhankelijkheid van de adviesrol te garanderen. Eneco heeft ook interesse om de activiteiten van Ecostream over te nemen. Partijen zijn hierover nog met elkaar in gesprek. Econcern is vooral bekend door het windmolenpark Prinses Amalia voor de

kust van IJmuiden. In februari werd duidelijk dat de kredietcrisis de onderneming hard heeft geraakt. Begin april kondigde Econcern aan tweehonderd van de 1400 banen te schrappen.

Essent

In januari wordt bekend dat het Duitse energiebedrijf RWE Essent voor €9,3 miljard wil overnemen. De provincie Noord-Brabant zou daar €2,9 miljard mee verdienen, Overijssel €1,7 miljard en Limburg €1,5 miljard. Een en ander wel onder de voorwaarde dat de mededingingsautoriteiten en 80% van de aandeelhouders van Essent akkoord gaan met de overname. RWE koopt alle uitgegeven en uitstaande aandelen van Essent, met uitzondering van de netwerken afvalverwerkingsactiviteiten. Met de overname wordt het bedrijf het op drie na grootste energiebedrijf van Europa. In juni kreeg Essent toestemming van de aandeelhouders om ook buitenlandse bedrijven in overweging te nemen nadat fusiegesprekken met het Nederlandse energiebedrijf Nuon waren mislukt. Essent voerde oriënterende gesprekken met het Italiaanse Enel, het Deense Dong, het Britse Centrica en het Franse Suez.

De minister van EZ meent dat het Kabinet en de Tweede Kamer de geplande overname van Essent door RWE niet kunnen tegenhouden. Bijna de helft van de Kamer (PvdA, SP, PVV en GroenLinks) wil niet dat Essent aan RWE wordt verkocht. De minister gaat wel met de provincies en andere aandeelhouders in gesprek over haar wensen bij de verkoop. Zo moet Essent gesplitst worden in een deel voor de distributie en een deel voor de productie van energie. Dat moet volgens de Tweede Kamer ook gelden voor RWE. De EU-landen hebben namelijk eerder afgesproken dat energiebedrijven in Europa moeten worden gesplitst. Nederland loopt daarin voorop. De NMa (Nederlandse Mededingingsautoriteit) zal ook nog haar oordeel geven over het splitsingsplan van Essent. De minister verwacht begin april haar oordeel te kunnen geven. De minister stelt ook duidelijk dat als de overname van Essent doorgaat, de kerncentrale Borssele hoe dan ook in Nederlandse handen blijft. Borssele is eigendom van Essent en energiebedrijf Delta.

Essent meldt in een persbericht dat in september de verkoop van Essent aan RWE wordt afgerond. Essent, RWE en de aandeelhouderscommissie van Essent zijn een oplossing overeengekomen voor het aandeel van Essent (50%) in EPZ (Borssele). De oplossing bestaat er uit dat de oorspronkelijke transactie zoveel mogelijk in stand blijft als het gaat om waarde en jaarlijks inkomen voor de huidige aandeelhouders van Essent. De aandeelhouders blijven eigenaar van Essent's activiteiten in EPZ en hebben recht op het daarmee gegenereerde inkomen. Als juridische uitspraken mogelijk maken dat RWE deze activiteiten kan overnemen (op zijn vroegst begin 2010), zal dat alsnog gebeuren. Dit zal dan plaatsvinden tegen de nu vastgestelde prijs (€950 miljoen) na verrekening van het tussentijds uitgekeerde dividend en rente. Hiermee blijft de overeenkomst tussen Essent en RWE materieel ongewijzigd. De prijs van Essent is met €1 miljard gedaald naar €8,3 miljard, waarschijnlijk vanwege het feit dat de kerncentrale Borssele niet mag worden verkocht. Het kan echter nog zijn dat middels een rechterlijke uitspraak alsnog wordt besloten dat de kerncentrale mag worden verkocht. De Arnhemse rechtbank bepaalde in juli dat EPZ niet aan RWE verkocht kon worden, omdat de statuten voorschrijven dat het bedrijf in publieke handen moet blijven. De partijen hebben nu afgesproken dat het Essent-belang in EPZ 'vooralnog' ondergebracht wordt in een nieuwe vennootschap, de bv Publiek Belang Electriciteitsproductiebedrijf (PBE). PBE blijft in handen van de huidige aandeelhouders van Essent. De

partijen verwachten dat de overname per 1 oktober door kan gaan. Essent is inzake de Borssele reactor in hoger beroep gegaan tegen de kortgeding uitspraak en daarnaast loopt er een bodemprocedure, die door Delta is aangespannen. Een definitieve uitspraak over de status van EPZ wordt daarom pas over vijf tot zes jaar verwacht.

Nuon

In een persbericht van Nuon en het Zweedse energiebedrijf Vattenfall wordt in februari gemeld Vattenfall een bod heeft gedaan van €8,5 miljard euro op alle aandelen van het productie- en leveringsbedrijf van Nuon. Het netwerk van Nuon, Alliander (voorheen Continuon), blijft buiten de transactie. Vattenfall krijgt eerst 49 procent van de aandelen. De resterende 51 procent volgt de komende zes jaar, onder vastgestelde voorwaarden. De Raad van Commissarissen, Raad van Bestuur en Ondernemingsraad adviseren de aandeelhouders (provincies en gemeenten) het bod te accepteren. De provincies Gelderland (voor 44 procent eigenaar) en Friesland (10 procent) hebben eerder al aangegeven hun aandelen te willen verkopen, net als de gemeente Amsterdam (9 procent). Alleen de provincie Noord-Holland (9 procent) kondigde twee weken eerder aan zijn aandelen te willen behouden, als ook de rijksoverheid een belang zou nemen in Nuon. Daar voelt de minister van EZ echter niets voor.

Vattenfall en Nuon ronden in juni de overnametransactie af. Nuon is de derde regionale Business Group binnen Vattenfall: Business Group Benelux. De Europese Commissie keurde na toetsing aan de mededingingsregels de transactie op 22 juni goed, onder de voorwaarde dat de retailactiviteiten van Nuon Duitsland zullen worden verkocht. Gezamenlijke plannen voor de integratie na de samenvoeging zullen in de tweede helft van 2009 worden geïmplementeerd. De nadruk hierbij ligt op voortgaande waardecreatie en op realisatie van de ambities ten aanzien van duurzame energieprojecten, inkoop van gas en voorzieningszekerheid. Nuon blijft nog 4 jaar onder de eigen merknaam opereren en het hoofdkantoor blijft in Amsterdam gevestigd.

Resultaten

Essent

Essent meldt in maart dat over 2008 een 11% hogere nettowinst is geboekt als gevolg van een 22% hogere omzet en lagere kosten. Hogere financieringskosten drukten de nettowinst echter. De nettowinst in 2008 bedraagt €877 mln tegen €799 mln in 2007. De omzet steeg met 22% tot €9,0 mrd (€7,4 mrd in 2007). Het bedrijfsresultaat bij het commerciële energiebedrijf, dat wordt verkocht aan het Duitse RWE, steeg met 59% tot €654 mln. Voor 2009 verwacht Essent een verbetering van de operationele resultaten van het commerciële bedrijf en een hoger nettoresultaat voor de gehele groep.

Nuon

Energiebedrijf Nuon heeft over 2008 een nettowinst geboekt van €765 miljoen, 13 procent minder dan in 2007. De omzet steeg met 9 procent naar €6,15 miljard. De daling van de winst komt volgens Nuon door prijsdalingen van de grondstofprijzen. Nuon boekte wel een hoger omzet door onder meer de hogere capaciteit voor gasopslag en het koudere weer vorig jaar. Een woordvoerder van het energiebedrijf meldt dat de organisatorische splitsing tijdig is afgerond en het aantal klanten in België, Duitsland en Nederland is toegenomen. Verder is de gasketen versterkt met een deelname in gasvelden in de Noordzee. Andere hoogtepunten voor Nuon in 2008 zijn de vorming van een brede netbeheerder binnen het netwerkbedrijf en de keuze om nog voor de

zomer in 2009 aansluiting te zoeken bij een strategische internationale partner voor het productie- en leveringsbedrijf. We verwachten het proces voor de zomer af te ronden.

Splitsing

Half maart bepaalt de rechtbank in Den Haag dat de splitsing van de energiebedrijven niet onrechtmatig is. De energiebedrijven Delta, Eneco en Essent hadden aangevoerd dat dit in strijd is met Europese regels en dat hun eigendom wordt ontnomen. De splitsingswet bepaalt dat de energiebedrijven gesplitst worden in een netwerkbedrijf dat in publieke handen moet blijven en een commercieel bedrijf dat de energie levert. Dat moet leiden tot meer en eerlijke concurrentie, waarmee de klanten hun voordeel kunnen doen. Volgens de energiebedrijven is het zogeheten groepsverbod in strijd met Europese regels over het vrije verkeer van kapitaal en de vrijheid van vestiging. Ook wordt hun, zo stellen zij, eigendom ontnomen. Dit is in hun visie in strijd met artikel 1 van het Eerste Protocol (EP) van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Enkele eiseressen beroepen zich verder op toezeggingen van de minister van Economische Zaken bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Eerste Kamer. De rechtbank heeft dit afgewezen. Eventuele toezeggingen van de minister aan de Kamer leveren naar haar oordeel geen rechten voor deze eisende partijen op. Artikel 1 EP is volgens de rechtbank niet geschonden, omdat aan de aandeelhouders niets wordt ontnomen. Er is slechts sprake van 'regulering' van eigendom, niet van ontneming daarvan. Artikel 1 EP laat eigendomsregulering toe.

Elektriciteits- en gasbedrijven hoeven van de EU toch niet hun productie en levering volledig te splitsen, zoals in Nederland is gebeurd. Onderhandelaars van het Europees Parlement en de EU-landen hebben dat in maart afgesproken in een compromis, dat vrijwel zeker goedkeuring krijgt van het parlement en de EU-landen. De energiebedrijven mogen nu ook intern de afdelingen voor productie en levering scheiden, wat vooral de Duitse en Franse regeringen steeds hebben bepleit.

Delta

Het Zeeuwse energiebedrijf Delta maakt half februari bekend dat het bedrijf haar hoogspanningsnetwerk heeft verkocht aan de landelijk netbeheerder Tennet. De aandeelhouders, de gemeentes en provincie Zeeland stemden in met de verkoop. De waarde van het netwerk bedraagt meer dan €55 miljoen, maar hoeveel Tennet precies betaalt voor de Zeeuwse hoogspanningsnetten (380 kV en 150 kV) is onbekend. Tennet moet nog wel met een officiële biedingsbrief komen.

Essent

Vanaf 1 januari 2009 gaat Essent Netwerk zelfstandig verder onder de naam Enexis. De nieuwe huisstijl van Enexis zal in 2009 meer zichtbaar worden. Het netwerkbedrijf is gericht op ongestoorde en veilige distributie van gas en elektriciteit. De verzelfstandiging van het netwerkbedrijf komt voort uit de Wet Onafhankelijk Netbeheer (Splitsingswet). Vanaf 5 januari gaat Enexis starten met de mediacampagne voor naamsbekendheid. Als netbeheerder vormt Enexis de schakel tussen de afnemer van energie en de energieleveranciers. Het bedrijf heeft ruim 4400 medewerkers met een hoofdkantoor in Rosmalen.

Sinds 1 juli is Essent ook juridisch gesplitst in een commercieel productie- en leveringsbedrijf (Essent) en een onafhankelijk netwerkbedrijf (Enexis). Dit betekent dat het netwerkdeel van Essent vanaf heden geheel zelfstandig zal opereren onder de naam Enexis Holding N.V. Essent geeft hiermee uitvoer aan het besluit van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van 27 mei j.l. met betrekking tot de splitsing van Essent. Hiermee is de wettelijk vereiste afsplitsing van de netwerkactiviteiten van de commerciële energieactiviteiten van Essent een feit. Per 1 januari 2009 waren de netwerkactiviteiten al operationeel afgesplitst onder de naam Enexis.

In het proefschrift van Eckart Ehlers over elektriciteit- en gasleveringsnetwerken in Duitsland, Groot-Brittannië en Nederland wordt gesteld dat eigendomsplitsing van energieleveringsnetwerken binnen de Europese Unie niet in verhouding staat tot het beoogde doel, namelijk meer concurrentie in de energieleveringsmarkt. Ehlers promoveert aan de Universiteit van Tilburg op maandag 23 november. Energielevering bestaat grofweg uit de onderdelen productie, transport (transmissie en distributie) en verkoop van bijvoorbeeld gas of elektriciteit. Onder meer in het belang van de concurrentie in de Europese energiemarkt (en daarmee de prijzen voor de consument), besloot de Europese Commissie in 2007 dat energietransmissienetwerken gesplitst moeten worden. Die wetgeving geldt sinds september 2009. En onder druk van de Europese Commissie heeft het Duitse bedrijf E.ON onlangs zijn hoogspanningsnet aan de Nederlandse netbeheerder TenneT verkocht. Ehlers onderzocht of de Europese Commissie energiebedrijven zoals E.ON wel kan dwingen hun energieleveringsnetwerken te verkopen. Ook analyseerde hij de rechtsgeldigheid van de Europese ontvlechtigingsmaatregelen. Hij toetste ze aan het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens, waarin ook fundamentele economische rechten zijn opgenomen, en aan de nationale grondrechten van Duitsland, Groot-Brittannië en Nederland. Ehlers concludeert dat de Europese wetgeving die in september van kracht werd niet in strijd is met de grondrechten, mede omdat de uiteindelijke wetgeving voldoende is afgezwakt in vergelijking met het oorspronkelijke voorstel van de Europese Commissie in 2007. Maar de splitsing van elektriciteitsnetwerken levert geen of hooguit marginaal voordeel op voor de consument. Bovendien schendt de recente wetgeving het fundamentele (Europese) recht van vrij verkeer van kapitaal. Volgens de Duitse wetgeving zou eigendomsplitsing van energieleveringsnetwerken een disproportionele onteigening zijn, concludeert de promovendus. Ook onafhankelijk systeembeheer kan neerkomen op disproportionele onteigening. De Europese Commissie wil waarschijnlijk echter nog verder gaan en bijvoorbeeld distributienetwerken (van het hoogspanningsnetwerk tot aan de voordeur) scheiden van transportnetwerken. Nederland is het enige EU-land waar dat al is gebeurd. Nederlandse energiebedrijven zoals Essent, Nuon en Eneco genieten in principe bescherming van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, hoewel ze publiek eigendom zijn van gemeenten en provincies. Echter, zolang deze bedrijven een goede prijs krijgen voor onderdelen die ze afstoten, is eigendomsplitsing waarschijnlijk niet disproportioneel, concludeert Ehlers.

Energiebedrijven zijn bang dat ze in de toekomst niet aan de energiebehoefte kunnen voldoen wegens gebrek aan kapitaal. Ook het veiligstellen van (gas)reserves en duurzame investeringen komen in gevaar doordat banken de geldkraan dichtdraaien, zo meldt PricewaterhouseCoopers (PwC) in het rapport [‘Utilities Global Survey, A World beyond Recession’](#) dat in mei wordt gepubliceerd. Het rapport bevat de resultaten van een enquête onder energiebedrijven uit 39 landen. Bestuurders maken zich vooral zorgen over het gebrek aan investeringen in infrastructuur, gebrek aan kapitaal,

het ontbreken van economische impulsen voor duurzame energie en het overheidsbeleid voor klimaatverandering. Uit het onderzoek van PwC blijkt verder dat 83% van de ondervraagde Europese energiebedrijven aan CO₂-afvang en -opslag willen doen. Ten slotte wil driekwart van de Europese respondenten investeren in schonere kolen of nucleaire energie. Tweederde zegt dat ze in de tweede fase van het Europese emissiehandelsstelsel meer willen investeren in energieopwekking via gas. De recessie heeft effect op de prijzen voor deze emissierechten die tussen bedrijven onderling verkocht kunnen worden. Door de crisis en de dalende elektriciteit- en brandstofprijzen zijn de kosten van deze rechten sterk gedaald. Bedrijven snijden daarom in kapitaalintensieve CO₂-reductieprogramma's, omdat het op dit moment voordeliger is om emissierechten te kopen.

Volgens een bericht van de Vereniging voor Energie, Milieu en Water (VEMW) worden ruim honderd particuliere Nederlandse energienetten, zoals die van Schiphol, ProRail, DSM en AkzoNobel, maar ook die van diverse ziekenhuizen en universiteiten, in hun voortbestaan bedreigd. De Nederlandse regering heeft ingestemd in met het zogeheten Derde Europese Energiepakket, dat onder meer een nieuwe regeling kent voor particuliere netten. De nieuwe elektriciteits- en gasrichtlijn schrijft voor dat eigenaren van particuliere netten moeten voldoen aan de regels die ook gelden voor grote netbedrijven. Door de nieuwe regels zijn er alleen nog ontheffingen te krijgen voor het vooraf laten goedkeuren van de tarieven, en openbare aanbesteding van de inkoop van netverliezen. Strikt genomen moeten alle particuliere neteigenaren straks een onafhankelijke netbeheerder aanwijzen. Daarnaast moeten alle netten aan exact dezelfde technische en kwalitatieve eisen voldoen en mag niemand toegang tot het net worden geweigerd. De VEMW vindt het kwalijk dat de Europese Commissie hiermee toezichthouders en particuliere netbeheerders met onnodige problemen opzadelt, en zorgwekkend dat het ministerie van Economische Zaken heeft ingestemd met de nieuwe richtlijn.

De plannen van de Europese Unie (EU) voor de verdere ontkoppeling van de netwerkbedrijven van de energiebedrijven zijn eind juni in een volgende fase gekomen doordat de ministers van de EU het derde energiepakket hebben aangenomen. In april 2009 was het al door het Europese parlement goedgekeurd. Dit is de laatste fase in het formele goedkeuringsproces van de aangepaste EU regulering voor de cross-border energiehandel, de aangepaste EU regulering van de toegang voor derden ('third party access') op gasnetten en de EU regulering voor een nieuwe Europese energieregulator. De Europese Commissie heeft het pakket voorgesteld in september 2007 in een poging om de overgebleven obstakels om één markt voor gas en elektriciteit in Europa te creëren op te heffen. De 27 EU lidstaten hebben 18 maanden de tijd om het pakket om te zetten naar nationale wetgeving.

Energiebeurzen

APX-Endex

De Brits-Nederlandse energiebeurs APX verlaagt de heffingstarieven voor gas op de handelsplaats Title Transfer Facility (TTF). De nieuwe tarieven, die ingaan op 26 januari 2009, zijn een belangrijke stap bij de integratie van de energiemarkt. De tarievenstructuren van APX en Endex zijn hiermee op één lijn gebracht. Dit kan worden gezien als een van de grootste stappen op weg naar volledige marktintegratie van de

gashandel op APX en Endex. De nieuwe tarieven zijn nu €0,00025 per MWh voor het gasvolume dat wordt verhandeld op de beurs. Als het wordt verhandeld via het clearingmechanisme OTC (Over The Counter) komt het tarief op €0,005 per MWh. Dit betekent een kostenverlaging van 25 procent voor de handelspartners op de APX.

APX meldt begin februari dat de handelsvolumes voor elektriciteit van haar dochterbedrijf Endex in januari met 24% zijn gestegen ten opzichte van januari 2008. Van de 12,2 TWh elektriciteit werd 5 TWh verhandeld op de beurs, terwijl de overige 7,2 TWh werd geregistreerd via de OTC (Over The Counter) clearing service. In januari 2008 stond het handelsvolume nog op 9,8 TWh. Ook de Belgische stroomcontracten vertoonden een groei van 0,1 TWh in januari 2008 naar 1,1 TWh in januari 2009. APX, dat Endex afgelopen 12 december 2008 definitief overnam, vertoont goede cijfers. De spotmarkt registreerde volumes van 2.289 GWh in januari, 10% meer dan de 2.073 GWh in dezelfde periode vorig jaar.

De Brits-Nederlandse elektriciteits- en gasbeurs APX wil zich de komende jaren meer concentreren op de ontwikkeling van de gasmarkt. Het concern wil dezelfde stappen zetten als het in de markt voor elektriciteit heeft gezet. APX wil dat klanten een betere toegang krijgen tot een transparantere markt. APX heeft netbeheerder Tennet en Gasunie als grootste aandeelhouders. APX viert half juni haar 10-jarig jubileum. Tijdens de viering maakte het bedrijf bekend dat de naam APX verandert in APX-Endex. De derivatenbeurs Endex, waar termijncontracten worden verhandeld, werd eind 2008 voor €20 mln overgenomen.

APX-Endex richt half september een prijspanel op voor de handel in Britse stroomcontracten. De handel via het scherm en de OCT (Over The Counter) clearing service zal echter pas beschikbaar zijn vanaf begin oktober. De stroomcontracten zullen worden gecleard door het Duitse European Commodity Clearing (ECC). APX-Endex gelooft dat de lancering van het prijspanel een belangrijke eerste stap is voor meer prijstransparantie en dat daarmee de markt geloofwaardige referentieprijzen wordt geboden voor het berekenen van de dagelijks marges. De handel in Britse stroom geldt voor zowel lange termijncontracten als maandcontracten. De lange termijncontracten zullen in eerste instantie bestaan uit contracten voor drie maanden, vier kwartalen en vier seizoenen. Later zullen weekcontracten worden verhandeld.

APX-Endex meldt in november dat het wil samenwerken met zijn Belgische branchegenoot Belpex en het Scandinavische Nord Pool voor een daghandel in elektriciteit. De samenwerking sluit aan bij de integratie van de energiemarkten in Centraal West-Europa. Hierdoor kunnen schokken in de elektriciteitsproductie gemakkelijker en goedkoper opgevangen worden. Ook kunnen bedrijven die in meerdere landen centrales hebben, hun productie makkelijker afstemmen, ook met het oog op de groeiende groene stroomproductie. Daarnaast moet de samenwerking de liquiditeit op de elektriciteitsmarkt vergroten.

CASC-CWE

Het veilingbureau CASC-CWE (Capacity Allocating Service Company for Central West Europe) meldt in september dat de toezichthouders voor de elektriciteitsmarkten in Centraal West-Europa de geharmoniseerde set van veilingregels voor de handel in elektriciteit tussen Luxemburg, België, Duitsland, Frankrijk en Nederland hebben

goedgekeurd. Met de nieuwe regels wordt de handel op de internationale elektriciteitsmarkt efficiënter waarbij tevens een betere marktwerking ontstaat. Sinds november 2008 veilt CASC-CWE namens de landelijke netbeheerders de jaarlijkse en maandelijksse capaciteit in Centraal-West-Europa op basis van drie verschillende sets van veilingregels. De dagcapaciteit wordt door afzonderlijke veilingbureaus gedaan. De veilingregels zijn van toepassing op de veiling van de jaar- en maandcapaciteit, maar ook op de dagveilingen op de Nederlands-Duitse grens en de Frans-Duitse grens, alsook op de registratie van de participanten en de financiële afhandeling met deze participanten. Op de Nederlands-Belgische grens is sprake van een impliciete veiling. De veilingregels treden in oktober voor het eerst in werking.

EEX

De Europese energiebeurs EEX en de vier Duitse netbeheerders (Amprion, EnBW Transportnetze, Transpower en Vattenfall Europe Transmission) melden in oktober dat ze een nieuw platform hebben opgezet voor publicatie van cijfers over productie en verbruik van elektriciteit. Hiermee moet de transparantie in de Europese energiehandel worden verhoogd. Het platform is beschikbaar via de site www.transparency.eex.com EEX gaat ook de samenwerking met derivatenbeurs Eurex uitbreiden. Hierdoor kan EEX de Duitse stroomcontracten breder aanbieden, terwijl Eurex dat kan doen voor haar afgeleide financiële producten. Eurex wordt beheerd door de Duitse beurs en de Zwitserse beurs SIX. Bij de stroomcontracten gaat het om lange termijncontracten en opties voor basislast en pieklast op de Duitse elektriciteitsmarkt. EEX en Eurex werken al samen bij de emissiehandel.

Rol Energiekamer en NMa

Elektriciteitsmarkt

Begin februari oordeelt de Nederlandse Mededingingautoriteit (NMa) dat de methodiek die energieleverancier Atoomstroom wil hanteren om de samenstelling van hun stroometiket te berekenen niet in strijd is met de geldende regelgeving over stroometikettering. Energieleveranciers zijn verplicht om jaarlijks aan hun klanten een overzicht te verstrekken met daarin de opwekgegevens van de elektriciteit die zij het voorgaande jaar aan hun afnemers hebben geleverd. De wijze waarop dit stroometiket wordt berekend is niet wettelijk vastgelegd. Door Atoomstroom is een methodiek ontwikkeld om tot een stroometiket te komen dat een zo groot mogelijk aandeel nucleair opgewekte elektriciteit bevat. Deze methodiek houdt in dat aan het einde van het jaar de samenstelling van het stroometiket wordt berekend en vervolgens alle niet-kernenergie bestanddelen met andere leveranciers voor kernenergie worden uitgeruild.

In een [visiedocument](#) over de schaarste aan transportcapaciteit op het elektriciteitsnetwerk stelt de NMa in februari dat netbeheerders flexibeler moeten omgaan met de 'storingsreserve' die ze moeten aanhouden. Bij optredende congestie nemen de netbeheerder(s) maatregelen, die iedere aangeslotene kunnen raken. Alle partijen dienen toegang te krijgen tot het net, totdat het punt is bereikt waarop het net ook met inzet van de beschikbare middelen in de bedrijfsvoering niet meer binnen de gestelde eisen kan worden bedreven. Het runback-scenario wordt hiermee verlaten (daar maakt TenneT extra transportcapaciteit op het landelijk net vrij door deze capaciteit onder beperkende voorwaarden aan te bieden aan nieuwe producenten).

Gasmarkt

Op basis van onderzoek naar de hoogte van de aardgasprijzen op de Nederlandse groothandelsmarkt concludeert de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) dat GasTerra geen buitensporige prijzen rekent voor gas. Gemiddeld lagen de tarieven van GasTerra voor grootverbruikers rond de berekende prijzen in een concurrerende markt. Ook voor de kleinverbruikers geldt dat de tarieven langere tijd rond concurrerende prijzen lagen; in 2007 echter waren de tarieven van GasTerra gemiddeld hoger. De NMa zal de prijsontwikkelingen van 2008 en 2009 onderzoeken en verwacht in 2010 met resultaten te komen.

De Nederlandse Gasunie medlt begin februari dat het dochterbedrijf Gas Transport Services (GTS) van plan is om medio 2009 kwaliteitsconversie als vrij beschikbare dienst aan te bieden, waardoor de markt voor hoogcalorisch gas en die voor laagcalorisch gas kan worden samengevoegd. GTS heeft nog een aantal andere projecten gepland, zoals de hervorming van het balanceringsregime. Ook zal GTS de gasbeurs op de APX blijven ondersteunen, waarmee het voor handelaren mogelijk is om op de gashandelsplaats Title Transfer Facility (TTF) anoniem inday- en dagvooruit contracten af te sluiten. Met de toename van grensoverschrijdende gasstromen wordt de ontwikkeling van grensoverschrijdende diensten belangrijker voor klanten van grote gasnetwerken aan beide kanten van de grens. Hiervoor werken GTS en Gasunie Deutschland samen in het nieuwe boekingsplatform EUCABO, het peilen vande toekomstige behoefte aan transportcapaciteit, en afstemming van netwerkuitbreidingen in Noord-Duitsland en Nederland.

Het Ministerie van Economische Zaken (EZ) heeft eind april een wijziging van de gaswet voorgesteld met het doel de werking van de gasmarkt te verbeteren, door één binnenlandse gasmarkt te creëren in plaats van de huidige deelmarkten voor hoogcalorisch en laagcalorisch gas. Ook worden wettelijke maatregelen getroffen die er voor moeten zorgen dat een koper van gas zelf kan bepalen of het gas wordt verbruikt of doorverkocht. Deze maatregelen hangen samen met de ambitie om Nederland tot de 'gasrotonde van Noordwest Europa' te maken. Verhandelbaarheid en een goed functionerende markt zijn daarvoor voorwaarden. Verder komt er meer zekerheid voor netbeheerders, die willen investeren in de uitbreiding van hun netwerken. Kernpunt is dat als het nut en de noodzaak van een uitbreidingsinvestering is vastgesteld, de netbeheerder de zekerheid krijgt dat de investering zal worden doorberekend in de tarieven. Die worden vastgesteld door de Energiekamer van de NMa. De minister van EZ beslist over het nut en de noodzaak van landelijke netwerkuitbreidingen en de NMa beslist over de uitbreiding van regionale netten.

Tarieven

De Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) heeft eind december 2008 voor landelijk elektriciteitsnetbeheerder TenneT de gereguleerde maximum tarieven vastgesteld voor het transport op het landelijk hoogspanningsnet en voor het verrichten van systeemdiensten. Tevens heeft de NMa de rekenvolumina gewijzigd. De nieuwe tarieven en rekenvolumina gelden vanaf 1 januari 2009. Hiermee geeft de NMa tevens invulling aan het methodebesluit en het x-factorbesluit voor TenneT, die beide op 26 september 2008 door de NMa zijn vastgesteld. Op 1 januari 2008 hebben de regionale netbeheerders het beheer van de diverse hoogspanningsnetten in Nederland aan Ten-

neT overgedragen. Vanaf 1 januari 2009 gaan voor het eerst sinds de overdracht uniforme tarieven gelden voor deze verschillende hoogspanningsnetten. De tariefverschillen die voorheen bestonden tussen de verschillende hoogspanningsnetten in Nederland, komen niet langer voor. Als gevolg van de uniformering van de tarieven en als gevolg van het feit dat de huidige tarieven nu - vanwege de overdracht van de netten - in sterkere mate zijn gebaseerd op de werkelijke kosten, kan in een aantal gevallen sprake zijn van een tariefstijging voor bedrijven die rechtstreeks op de hoogspanningsnetten zijn aangesloten. De NMa heeft ervoor gekozen deze stijging niet in een keer door te voeren, maar in een overgangsregeling te voorzien die zorg draagt voor een geleidelijke stijging.

Het in maart gepubliceerde rapport [Tariefregulering energienetbeheer](#) van de Algemene Rekenkamer ondersteunt de door de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) van meet af aan ingeslagen weg bij de tariefregulering voor de energienetten. Daarnaast vindt de toezichthouder het rapport een stimulans bij de verdere ontwikkeling van haar werkzaamheden op het terrein van de tariefregulering. De Rekenkamer constateert dat de €1,9 miljard aan besparingen over de periode 2001-2007 door de tariefregulering van de regionale energienetten correct is berekend. Dit heeft het gemiddelde huishouden circa €45 per jaar aan besparingen opgeleverd op een totale rekening voor het transport van energie van circa €470 per jaar. Ook vindt de Rekenkamer het door de NMa geïnitieerde winstonderzoek bij de beheerders van energienetten, waarop het inzicht over de besparingen is gebaseerd, zo'n belangrijke stap voorwaarts dat het periodiek zou moeten worden uitgevoerd. Aanleiding voor de studie was een rapportage van de Energiekamer (voorheen DTe) in 2007 naar de 'overwinsten' van netbedrijven zoals Enexis (Essent), Liander (Nuon) en Stedin (Eneco). Hieruit bleek dat er tussen 2004 en 2005 circa €393 miljoen teveel was betaald voor energietransport. Hier stond volgens de Energiekamer een zogenaamde efficiëntieverbetering van €1,9 miljard tegenover. Maar belangenorganisaties waren niet overtuigd en kwamen met cijfers waaruit zou blijken dat bij instandhouding van het huidige systeem tot 2010 tenminste €1 miljard te veel in rekening zou worden gebracht.

Uit de bepaling van de doelmatigheidskortingen, ook wel de x-factoren genoemd, blijkt volgens de NMa in april dat de beheerder van het landelijke gasnet Gas Transport Services (GTS) ruim 5 procent doelmatiger moet gaan werken. Een doelmatigheidskorting is een middel om de beheerders van energienetten die van nature monopolist zijn te prikkelen efficiënter te gaan werken. De doelmatigheidskortingen voor de periode 2009-2012 gelden voor de GTS-taken Transport, Balanceren en Kwaliteitsconversie. Het gewogen gemiddelde van deze zogenaamde x-factoren komt uit op 5.4%. De NMa reguleert op basis van haar wettelijke taak de tarieven van GTS. Het vaststellen van de doelmatigheidskorting is de tweede stap in dit reguleringsproces. In december 2008 heeft de NMa in de zogeheten methodebesluiten bepaald hoe de doelmatigheidskortingen moeten worden berekend. Op basis van de nu vastgestelde doelmatigheidskortingen stelt GTS aan de NMa tarieven voor voor de periode 2009-2012. Deze tarieven brengt GTS in rekening bij de shippers en grote afnemers. De Energiekamer van de NMa verwacht voor 1 juli 2009 over het tariefvoorstel van GTS te beslissen om de tarieven voor 2009 per 1 juli vast te stellen.

In mei moet de zogenaamde doelmatigheidskorting ofwel 'x-factor' voor de twaalf regionale netbeheerders van het gasnetwerk naar beneden worden bijgesteld. Deze factoren waren door de NMa in 2008 vastgesteld voor de periode 2008 tot en met 2010.

De NMa had op de kostendata van een aantal netbeheerders een correctie uitgevoerd die bij nader inzien niet terecht is. Door deze correctie leken de totale kosten van de netbeheerders lager dan deze in werkelijkheid waren. Vanwege de te hoge xfactoren zijn de netbeheerders in 2008 en 2009 inkomsten misgelopen. De NMa zal dit met terugwerkende kracht corrigeren bij het vaststellen van de tarieven voor 2010. Voor de gehele periode 2008 tot en met 2010 geldt na deze bijstelling een gemiddelde korting van zes procent op de tarieven van de netbeheerders.

De Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) heeft begin juli de tarieven voor de beheerder van het landelijk gastransportnet, Gas Transport Services (GTS), vastgesteld. Deze tarieven moeten netgebruikers aan GTS betalen voor het transport van gas, het in evenwicht houden van het gastransportnet (balancing) en kwaliteitsconversie. De tarieven gelden vanaf 1 juli 2009. Afgezien van inflatie (3,2%) zijn de nu vastgestelde tarieven voor de taken transport en balancing 5,5% lager dan de huidige tarieven. Dit komt door de werking van de doelmatigheidskorting (6,2%) minus een tariefverhoging voor de kosten van uitbreidingsinvesteringen en nieuwe diensten (0,65%). De tarieven voor kwaliteitsconversie stijgen, eveneens afgezien van inflatie, met 1,6%, overeenkomstig de door de Raad vastgestelde x-factor. De belangenbehartiger voor zakelijke energiegebruikers VEMW is in beroep gegaan tegen het Methodebesluit op basis waarvan de tarieven worden bepaald.

Op basis van een in september gepubliceerd [onderzoek](#) van The Brattle Group wordt geconcludeerd dat het toezicht van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) op de redelijkheid van de energietarieven die Nederlandse energiebedrijven in rekening brengen aan hun klanten op jaarbasis €250 miljoen euro oplevert. De NMa controleert sinds de liberalisering van de energiemarkt de tarieven van de energieleveranciers op redelijkheid. Dit houdt in dat er een redelijke verhouding moet zijn tussen de kosten die leveranciers hebben en het tarief dat aan consumenten wordt berekend. The Brattle Group concludeert dat dit tarieventoezicht een positief effect heeft. Zonder tarieventoezicht zouden de leveranciers hun prijzen eenvoudig kunnen verhogen. Bovendien heeft een aantal leveranciers dat in eerste instantie relatief hoge tarieven aan consumenten wilde berekenen, die tarieven tijdens onderzoek van de NMa naar de hoogte ervan bijgesteld naar een lager niveau. Het tarieventoezicht kan worden afgeschaft als de markt voldoende werkt. Dit is aan de orde als bijvoorbeeld consumenten geen belemmeringen meer ondervinden bij het overstappen naar een andere energieleverancier en een overstap probleemloos verloopt.

De Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) stelt eind november de maximum meettarieven voor elektriciteit voor 2010 vast. De tarieven zullen gaan gelden voor elektriciteitsmeters van kleinverbruikers die worden beheerd door regionale elektriciteitsnetbeheerders. De vaststelling is een uitvloeisel van artikel 40a van de Elektriciteitswet 1998. Bij ministeriële regeling zijn extra regels gesteld voor de vaststelling van de maximum meettarieven. Voor 2010 zijn deze gebaseerd op de tarieven zoals die voor kleinverbruikers golden voor het jaar 2009, gecorrigeerd tot 2010 met inflatie. In het besluit is bepaald dat voor het jaar 2010 één uniform maximum meettarief à €25,33, exclusief BTW, zal gaan gelden voor elektriciteitsmeters van kleinverbruikers die worden beheerd door netbeheerders. De maximum meettarieven zullen op 1 januari 2010 in werking treden.

De Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) maakt begin december de maximum transport- en aansluittarieven 2010 voor regionale gasnetbeheerders bekend. Daarnaast heeft de NMa de tarieven vastgesteld die de landelijk gastransportnetbeheerder Gas Transport Services (GTS) in rekening brengt voor de uitvoer van de wettelijke taken transport, balancering en kwaliteitsconversie. Per saldo dalen in 2010 de tarieven van deze beheerders van regionale gasnetten gemiddeld met ongeveer 0,7%. De tarieven van GTS voor de transport-gerelateerde diensten dalen met ongeveer 5% en het tarief voor kwaliteitsconversie stijgt met bijna 2%. Dit is onder meer een gevolg van de door de NMa toegepaste doelmatigheidsregulering. Deze regulering stimuleert de netbeheerders om efficiënter te gaan werken.

De Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) stelt half december voor 2010 de maximumtarieven voor de landelijk netbeheerder TenneT vast. Dit betreft zowel de tarieven voor het transport van elektriciteit op het landelijk hoogspanningsnet als het tarief voor de zogeheten systeemdiensten. Deze tarieven mag TenneT vanaf 1 januari 2010 maximaal in rekening mag brengen aan de regionale netbeheerders voor het transport van elektriciteit. De nieuwe tarieven betekenen voor een doorsnee huishouden een kostenstijging van maximaal een halve euro per jaar. Met deze tarieven dalen de transporttarieven voor de afnemers die zijn aangesloten op EHS-netten (220/380 kV) met gemiddeld 1% ten opzichte van het jaar 2009. Voor afnemers, die zijn aangesloten op HS-netten (110/150 kV), is de stijging van de transporttarieven gemiddeld 21%. De stijging ligt voor eindverbruikers op HS netten hoger (31%) omdat voor deze categorie afnemers een deel van de tariefstijging voor het jaar 2009 vanwege een overgangsregeling is uitgesteld tot de jaren 2010 en 2011. Een andere belangrijke oorzaak van deze tariefstijging is dat de afzet van TenneT terugloopt door economische omstandigheden. Omdat voor TenneT de tariefinkomsten op grond van de Elektriciteitswet vaststaan en onafhankelijk zijn van de gerealiseerde afzet is bij een dalende afzet een tariefstijging noodzakelijk. In totaal mag TenneT in het jaar 2010 2% meer kosten met de transporttarieven in rekening brengen ten opzichte van 2009.

Op basis van de resultaten van een in december gepubliceerd onderzoek naar de energiemarkten concludeert de NMa dat er enige vooruitgang is geboekt met de energiemarkten in Nederland. Volgens de NMa stappen consumenten nog te weinig over naar andere energieleveranciers, terwijl daar wel forse voordelen mee te behalen zijn. Het verschil tussen de hoogste en de laagste prijs voor bijvoorbeeld een jaarcontract gas kan oplopen tot €150. Voor een jaarcontract elektriciteit is dat €85. Tegelijk is er te weinig concurrentie in de groothandelsmarkt, waardoor de energieprijzen voor consumenten hoger liggen dan noodzakelijk is. Uit het onderzoek blijkt dat in 2008 9% van de huishoudens is overgestapt naar een andere energieleverancier. Dat is twee keer zo veel als drie jaar geleden. Sinds het vrijmaken van de kleinverbruikersmarkt in 2004 is in totaal 28% van de huishoudens overgestapt terecht is. De NMa wil via een speciale site consumenten van betere informatie voorzien en onderzoek doen naar de objectiviteit van de prijsvergelijkers. Ook de groothandelsmarkt voor energie functioneert nog onvoldoende. Op de gasmarkt kunnen de meeste leveranciers voor hun inkoop alleen terecht bij Gasterra. De belangrijkste reden is dat de voorzieningen voor gasopslag grotendeels in handen zijn van Gasterra. De NMa wil een verkennend onderzoek uitvoeren of en in hoeverre de gasopslag-faciliteiten ook voor andere partijen opengesteld kunnen worden. Ook de elektriciteitsmarkt wordt nog steeds gedomineerd door een beperkt aantal partijen. Dat probleem wordt de komende jaren opge-

lost doordat er nieuwe centrales worden gebouwd, terwijl ook de mogelijkheid om elektriciteit te importeren wordt vergroot.

Stroomstoringen

Volgens Netbeheer Nederland had in 2008 een huishouden in Nederland gemiddeld 22 minuten geen stroomtoevoer. Daarmee was in 2008 het aantal storingsminuten 6 minuten lager dan het gemiddelde over de afgelopen vijf jaar en 11 minuten lager dan in 2007. Het aantal storingsminuten is laag in vergelijking met voorgaande jaren omdat in 2008 geen extreem grote stroomstoringen plaatsvonden. De grootste stroomstoringen in 2008 waren relatief beperkt van omvang. Er vond één grotere stroomstoring plaats op 17 januari 2008. De belangrijkste oorzaak van stroomonderbrekingen is graafwerk. In 2008 werd ruim 30% hierdoor veroorzaakt. In 2008 is een nieuwe wetgeving voor graven in de grond van kracht geworden met als doel een daling van de graafincidenten. De effecten van deze wetgeving zijn pas over enkele jaren zichtbaar.

Uit de jaarlijkse cijfers over gas- en stroomonderbrekingen van KEMA en Kiwa Gas Technology blijkt in maart dat, als gevolg van gasstoringen in de regionale gasdistributienetten, een huishouden in 2008 gemiddeld 23 seconden niet over gas kon beschikken. Het onderzoek wordt jaarlijks in opdracht van brancheorganisatie Netbeheer Nederland uitgevoerd op basis van de gegevens die de netbeheerders aanleveren. De betrouwbaarheid van de elektriciteitslevering in Nederland is zeer hoog in vergelijking met andere Europese landen.

Transport: gaspijpleidingen en elektriciteitskabels

Algemeen problemen

De Aziatische mier *Lasius Neglectus* tast elektriciteitsleidingen aan zo is onlangs in Engeland gebleken. De supermieren, die zich aangetrokken voelen tot elektriciteit, zijn één van Englands prachtigste National Trust tuinen binnengedrongen. In Duitsland, Hongarije, Frankrijk, Spanje, Polen en in Gent werden ze ook al waargenomen. De mierensoort werd bijna twintig jaar geleden in Boedapest ontdekt en lijkt op de gewone zwarte mier. Alleen zijn er tien tot honderd keer meer supermieren dan andere. Net als de Amerikaanse vuurmieren worden door de elektriciteit feromonen aangemaakt die andere mieren aantrekken. De mieren kunnen rond elektriciteitskabels stroomonderbrekingen veroorzaken en zelfs brand. De Natural Trust pleegt nu overleg met ongediertebestrijders om te zien wat er aan kan worden gedaan.

BritNed

Volgens een [proefschrift](#) over de integratie van de Europese elektriciteitsmarkt van Hanneke de Jong is de toekomstige BritNed stroomkabel tussen Engeland en Nederland wellicht niet rendabel. De verschillen in stroomprijs tussen beide landen nemen af en de opbrengsten zullen daardoor tegenvallen. Het Britse energiebedrijf National Grid en NLink - een dochteronderneming van de Nederlandse netbeheerder TenneT - zijn bezig met de aanleg van de 1000 MW BritNed-kabel die vanaf 2011 elektriciteit tussen Groot-Brittannië en Nederland moet gaan transporteren. Het project kost €600 miljoen. In tegenstelling tot de NorNed-kabel worden de kosten en opbrengsten niet 'gesocialiseerd': financiering en exploitatie vinden op commerciële basis plaats en

worden gescheiden van de gereguleerde activiteiten van National Grid en TenneT. Voor de Brit-Ned-kabel ontbreekt volgens de promovendus een socioeconomische kosten-batenanalyse: 'De BritNed-kabel is een privaat project. De opbrengsten van de kabel worden bepaald door de verkoop van transmissiecapaciteit aan derden. Dit zal niet gebeuren via lange termijncontracten maar via kortlopende contracten. Hierdoor hangen de opbrengsten voornamelijk af van het verschil in elektriciteitsprijzen tussen Engeland en Nederland. Omdat de stroomprijzen moeilijk zijn te voorspellen betekent dit een groot financieel risico, zeker gezien de verdergaande marktintegratie. Hierdoor nemen de prijsverschillen tussen de landen af en zal de opbrengst tegenvallen'.

De Nederlandse netbeheerder TenneT en haar Britse collega National Grid starten in september met de aanleg van het eerste deel van de BritNed zeekabel in de Maasvlakte. De 260 kilometer lange kabel loopt van de Maasvlakte naar het Isle of Grain in Kent, Engeland. Twee gelijkstroomkabels zijn samengebundeld en worden ingebed in de bodem van de Noordzee met een speciaal kabellegschip, dat wordt bijgestaan door diverse vaartuigen. Het eerste deel van de kabel beslaat 29 kilometer, inclusief het gedeelte over land in de Maasvlakte. Waar de kabel op land aankomt wordt de gelijkstroom omgezet in wisselstroom. De twee hiervoor benodigde converterstations worden gebouwd op de Maasvlakte en op het Isle of Grain. De BritNedkabel zal volgens TenneT bijdragen aan de leveringszekerheid en diversiteit van elektriciteit in Nederland en Groot-Brittannië. TenneT verwacht dat BritNed in het eerste kwartaal van 2011 beschikbaar zal zijn voor de markt.

In december wordt bekend dat de Europese Investeringsbank (EIB) zowel aan TenneT als het Engelse National Grid leningen verstrekt van €150 miljoen elk voor de aanleg van de BritNed-kabel, de eerste elektriciteitskabel tussen Nederland en Groot-Brittannië. TenneT investeert samen met het Engelse National Grid in totaal circa €600 miljoen in de nieuwe transportverbinding. De leningen vallen onder de lange termijnfinanciering van de Europese Unie, dat de aanleg van trans-Europese energienetwerken wil stimuleren. Eerder verstrekte de EIB al leningen aan TenneT voor de realisatie van het Randstad380kV net en de elektriciteitskabel NorNed. De converterstations op de Maasvlakte en op Isle of Grain in Groot-Brittannië zijn bijna klaar. Deze stations zetten gelijkstroom om in wisselstroom en sluiten deze aan op het Nederlandse en Britse transportnet. De BritNed-kabel, die past in de ontwikkeling van de Noordwest-Europese energiemarkt, moet begin 2011 in gebruik worden genomen.

De Europese Investeringsbank (EIB) is een lange termijn financieringsinstelling van de Europese Unie met de financiering van zogeheten Trans-Europese Netwerken als een primaire doelstelling. Dit zijn trans-Europese energienetwerken en netwerken van vervoer en telecommunicatie, die onontbeerlijk worden geacht voor de sociale en economische integratie van de Europese Unie. Voor BritNed worden twee vrijwel identieke converterstations gebouwd, één op de Maasvlakte en één op Isle of Grain in Groot-Brittannië. Voor deze stations zijn de civiele bouwactiviteiten inmiddels afgerond.

COBRA

Landelijk netbeheerder TenneT en de Deense partner Energinet.dk tekenene in april een overeenkomst om samen te werken bij de aanleg en exploitatie van COBRA, een stroomkabel tussen Denemarken en Nederland. De gelijkstroomkabel moet de integra-

tie van meer duurzame energie in de Nederlandse en Deense elektriciteitsvoorziening mogelijk maken en de leveringszekerheid verbeteren. De elektriciteitsverbinding zal ook de concurrentie op de Noordwest-Europese energiemarkten stimuleren. Bedoeling is dat de opdracht voor de aanleg van de zeekabel rond 2016/2017 wordt verleend. De verbinding is een DC-kabel vergelijkbaar met de bestaande elektriciteitsverbindingen van Jutland naar Noorwegen en Zweden en van Sjalland naar Duitsland. TenneT Nederland heeft eerder een energieverbinding aangelegd naar Noorwegen (NorNed) en een andere energieverbinding naar Groot-Brittannië is in aanbouw.

In december wordt bekend dat COBRA een subsidie van €85 mln ontvangt van de Europese Commissie. De subsidie maakt onderdeel uit van het European Energy Programme for Recovery (EEPR Regulation), een herstelprogramma gericht op nieuwe initiatieven in energieontwikkeling. Het doel van de subsidie is de economische vooruitgang en duurzame ontwikkeling in Europa te bevorderen en zo de economische crisis te bestrijden. Het doel van COBRA is meer duurzame energie, met name windenergie, in te passen in de Nederlandse en Deense elektriciteitsvoorziening. Met de aanleg van COBRA wordt ook de mogelijkheid onderzocht om windparken op zee op de kabel aan te sluiten. COBRA kan daarmee een eerste stap worden in de richting van een net op zee. De COBRA-verbinding is een gelijkstroomkabel van 700 MW en moet in 2016 operationeel zijn.

Gasleidingen in en door Europa

Het Russische gasbedrijf Gazprom en het Italiaanse energiebedrijf Eni zijn overeengekomen om de geplande South Stream gaspijpleiding versneld uit te voeren. De leiding transporteert Russisch gas direct naar Europa via de Zwarte Zee en maakt Rusland minder afhankelijk van doorvoerlanden. Via de Zwarte Zee komt gas aan in Bulgarije, waar het wordt verdeeld over twee pijpleidingen, één loopt via Griekenland naar Zuid-Italië, de ander gaat via Servie, Hongarije en Slovenie naar Noord-Italië, met een uitloper naar Oostenrijk. Het ligt in de bedoeling om de leiding in 2013 operationeel te hebben, maar dit wordt met twee jaar vertraagd door uitbreiding van de capaciteit van 30 naar 31 miljard kubieke meter gas per jaar.

Nederland

Netbeheerder TenneT gaat in de komende jaren kabels met 380 kiloVolt ingraven. Het betreft twintig kilometer kabels in de Randstad; onder de Kagerplassen, langs Hoofddorp en onder het Noordzeekanaal. TenneT wil hiermee tegemoet komen aan maatschappelijke bezwaren tegen horizonvervuiling en ruimtebeslag door hoogspanningsmasten. De kabels worden op 3 meter diep ingegraven. Het is voorlopig een proef, maar als het goed gaat zullen meer hoofdkabels onder de grond verdwijnen. De proef duurt 6 tot 8 jaar. Ingraven is veel duurder dan ophangen aan masten: €12,3 mln per kilometer in plaats van €2,3 mln. TenneT en de TU Delft gaan de nieuw aan te leggen ondergrondse kabels intensief monitoren.

NordStream

De Franse energiebedrijven GDF Suez en Total overwegen deelname aan NordStream, de gaspijpleiding door de Baltische Zee. Het NordStream project is in handen van het Russische Gazprom, het Duitse energiebedrijf E.ON en chemieconcern BASF.

Het Nederlandse Gasunie heeft een minderheidsbelang. De pijpleiding kan 55 miljard m³ Russisch gas transporteren door de Baltische Zee naar Duitsland. Vanaf Duitsland kan het gas verder naar West-Europa worden getransporteerd, waarmee doorvoerlanden als Polen en Oekraïne worden vermeden. De 1220 kilometer lange pijpleiding kost €7,4 miljard, loopt van Vyborg (Rusland) door de Baltische Zee naar Greifswald (Duitsland), en zal in 2011 worden voltooid. Momenteel bezit Gazprom 51 % van de aandelen in NordStream. E.ON en Wintershall hebben ieder 20 % en Gasunie heeft 9% aandelen.

Half februari blijkt dat er bijzonder weinig vooruitgang wordt geboekt in de aanleg van de NordStream gaspijp. De start van de aanleg van Nordstream is al een aantal keren uitgesteld en de verwachting is dat pas begin 2010 kan worden gestart en dat pas een jaar later gas door de buis zal stromen. In juli wordt gemeld dat GDF Suez over deelname aan het onderhandelen is.

Het Nord Stream consortium meldt in oktober dat 1 april 2010 met de aanleg van de pijpleiding zal worden begonnen. Aan het eind van 2009 verwacht men de eerste lening van €3,9 miljard te ontvangen en een tweede bedrag van €2,6 miljard begin 2010.

NorNed-kabel

De langste zee kabel ter wereld, de NorNed kabel, wordt vooral gebruikt voor de import van duurzame stroom: 4,4 TWh. Vanuit Nederland werd 0,99 TWh geëxporteerd naar Noorwegen. In 2008 importeerde TenneT 24,9 TWh elektriciteit en werd 9,1 TWh geëxporteerd. NorNed verbindt sinds mei 2008 de elektriciteitsnetten van Nederland en Noorwegen. Of de kabel gebruikt wordt voor import of export van elektriciteit wordt bepaald door de markt. Zij kunnen per uur biedingen doen, voor zowel import als export. De kabel kan de elektriciteit echter slechts in één bepaalde richting per uur laten lopen. In de eerste 14 maanden dat de kabel in gebruik is, is deze voor meer dan 80% gebruikt voor de import van elektriciteit. Deze energie is voor 99% afkomstig uit waterkracht. De kabel wordt overdag vooral gebruikt om Noorse elektriciteit naar Nederland te vervoeren. 's Nachts wordt goedkope, overtollige, Nederlandse stroom gebruikt om de Noorse waterbekkens te sparen, of deze zelfs extra te vullen door de turbines de andere kant op te laten draaien.

Voorzieningszekerheid

Congestie

Het regionaal congestiemanagement is voor het eerst in haar bestaan echt nodig om verstopping op het Westlandse elektriciteitsnetwerk te voorkomen. Vanaf begin april dreigt er namelijk dagelijks congestie op te treden en moet het bedrijf Westland Infra tuinders afschakelen om daadwerkelijke verstopping te voorkomen. De dreigende verstopping heeft nog een beperkte omvang: de potentiële congestie blijft vooralsnog beperkt tot maximaal 10 MW. De afschakeling betekent dat geen stroom, die door de tuinders zelf is opgewekt met WKK-installaties, mag worden teruggeleverd aan het netwerk. Volgens een woordvoerder van Westland Infra liggen vooral prijsbewegingen op de APX spotmarkt aan de situatie ten grondslag.

In augustus adviseert EnergieNed in een consultatie aan het ministerie van EZ over congestiemanagement. In de komende jaren staat circa 30 GW nieuw elektrische vermogen gepland, elektriciteit uit nieuwe kolen- en gascentrales, warmtekracht installaties en windturbines. Naar verwachting zal het netwerk daardoor zo belast worden dat congestiemanagement nodig is. De energiebedrijven zetten daarbij in op een veilingstelsel, analoog aan het systeem dat momenteel wordt gehanteerd in het Westland om bij teveel warmtekracht van glastuinders stroomcapaciteit af te schakelen. De hoogste bieder voor deze afschakeling krijgt de compensatie. Het platform Duurzame Elektriciteitsvoorziening wil dat kosten die hiermee gemoeid zijn worden verhaald op de energiebedrijven.

In een brief aan de Tweede Kamer meldt de minister van EZ half november dat telers met een WKK-installatie niet hoeven mee te betalen aan een landelijk systeem voor congestiemanagement. De kosten daarvan komen voor rekening van de producenten van grijze stroom, veelal energiebedrijven. Een landelijk systeem voor congestiemanagement moet waarschijnlijk vanaf 2011 regelen dat de teruglevering van duurzame elektriciteit aan het net voorrang krijgt boven grijze stroom. Daarover was door de EZ-minister al eind maart een wetsvoorstel naar de Kamer gestuurd. In de brief van november geeft de minister aan hoe zij een en ander wil uitwerken en wie het systeem gaat betalen. In een landelijk systeem voor congestiemanagement moet grijze stroom in congestiegebieden worden afgeregeld, terwijl daarbuiten stroom moet worden opgeregeld. Volgens LTO Glaskracht staat in de Europese regelgeving dat dit opregelen met duurzame stroom moet gebeuren.

In november uiten de energiebedrijven zich kritisch over de rol van Tennet. De nationale netbeheerder reguleert niet alleen het congestiemanagement, maar heeft als eigenaar van de verbindingen met Noorwegen (NorNed) en binnekort ook Engeland (BritNed) ook invloed op het ontstaan van congestie. Dat is volgens de energiebedrijven een ongewenste situatie. Modellen voor congestiemanagement zijn er momenteel alleen vanuit het perspectief van Nederland als eiland. Maar het Nederlandse hoogspanningsnet raakt steeds meer verbonden met netten in omliggende landen. Het kan zijn dat stroom uit centrales bij Delfzijl deels via Duitsland naar de Randstad gaat. Andersom loopt windstroom uit Noord-Duitsland soms via het Nederlandse net naar het Roergebied. Dat is van invloed op congestievorming in het Nederlandse hoogspanningsnet, maar blijft nu in de scenario's buiten beschouwing. Onduidelijk is nog welke invloed de verknoping van het Nederlandse hoogspanningsnet met dat van E.ON in Duitsland zal zijn, nu Tennet dat heeft overgenomen. Volgens Tennet geeft dit betere mogelijkheden om congestie te beperken.

Gasrotonde

De minister van EZ wil een 'gasrotondeplatform' instellen om meer vaart te brengen in de ontwikkeling van Nederland als gasrotonde. Met de gasrotonde is het mogelijk activiteiten te bundelen als aanlanding van LNG en biomassa, grootschalige productie van SNG (aardgasvervangers), afvang en opslag van CO₂ en levering van hoogwaardig groen gas aan afnemers in binnen- en buitenland. Hiermee ontstaat een beeld waarin vergassingstechnieken, gasomzettingstechnieken, gasinfrastructuren en verschillende duurzame en fossiele bronnen met elkaar zijn verbonden. Volgens een woordvoerder van het Energietransitie platform Nieuw Gas is binnen de gasrotonde een belangrijke rol weggelegd voor groen gas. Het moet volgens hem mogelijk zijn al

in 2015 drie procent van het aardgas te vervangen door groen gas. In 2030 zal dat rond twintig procent kunnen liggen en bij grootschalige productie van groen gas vijftig procent groen gas op nationale schaal in 2050. Daarvoor is het wel noodzakelijk grote hoeveelheden te importeren.

Nieuwbouw centrales

De Raad van State onderzoekt of de bouw van drie kolencentrales in Nederland in strijd is met de Europese milieuwetten. De Raad wil het Europese Hof van Justitie in Luxemburg vragen om een uitspraak. De Europese emissierichtlijnen zijn gericht op terugdringing van vervuiling en CO₂. De uitstoot die nieuwe kolencentrales veroorzaken zorgen volgens milieuorganisaties voor teveel uitstoot. Het antwoord van het Europese Hof laat voorlopig nog op zich wachten (ongeveer 1 ½ jaar). Milieuorganisaties hadden bij de Raad van State bezwaar gemaakt tegen het verlenen van de milieuvergunningen voor de kolencentrales in de Eemshaven en op de Maasvlakte. Zij stellen dat Nederland door de bouw van de centrales niet kan voldoen aan de maximale grens voor de uitstoot van zwavel- en stikstofverbindingen. Dit plafond ligt vast in de door Brussel vastgestelde zogenoemde NEC-richtlijn (National Emission Ceiling).

Eneco maakt in mei bekend dat het bedrijf definitief heeft besloten tot de bouw van de Enecogen gascentrale in het Rotterdamse Europoortgebied. Als partner in het project treedt DONG Energy op. Beide partijen participeren voor 50% in zowel de realisatie als de exploitatie van de milieuvriendelijke gascentrale. Siemens zal de bouw en daarnaast het langjarig onderhoud verzorgen. De gasgestookte (STEG) centrale krijgt een capaciteit van 870 MegaWatt, genoeg elektriciteit voor 2 miljoen huishoudens. Daarmee levert de gascentrale een aanzienlijke bijdrage aan de eigen productie, die samen met de andere centrales en windparken 70% van de totale elektriciteitsbehoefte van de Eneco klanten dekt. De Enecogen gascentrale zal worden voorzien van een DeNOx-installatie om stikstofoxiden (NO_x) af te vangen, waardoor dit de schoonste gascentrale in Nederland moet worden.

Energiebedrijf Electrabel start in juni met de bouw van een steenkoolbiomassacentrale van 800 MW op de Maasvlakte in Rotterdam. Dit project vergt een investering van €1,2 miljard. Electrabel heeft in Nederland zeven elektriciteitscentrales met een opgesteld vermogen van ruim 4300 MW en is daarmee de grootste elektriciteitsproducent van Nederland. Het energierendement van de nieuwe centrale wordt ca. 46% en dat betekent ca. 25% minder CO₂-uitstoot in vergelijking met een conventionele steenkoolcentrale. De centrale kan voor de helft op basis van kolen en voor de andere helft op basis van biomassa functioneren. Bij de voorbereiding van de bouw van deze centrale op de Maasvlakte is volledig rekening gehouden met de mogelijke toepassing van afvang en opslag van CO₂. Volgens planning zal de bouw van de centrale in 2013 gereed zijn.

De eerste paal van de Essent elektriciteitscentrale Moerdijk-2 is half juli symbolisch geslagen als start van de bouw. De nieuwe 400 MW-gascentrale zal eind 2011 gereed zijn en bestaat uit een ultramoderne CCGT-unit: een Combined Cycle Gas Turbine die elektriciteit genereert en de vrijgekomen restwarmte gebruikt voor extra productie van stroom via een stoomturbine. De totale capaciteit van de Moerdijk centrale groeit hiermee van de huidige 400 MW naar 800 MW. Deze investering zorgt - naast de uit-

breiding van 400 MW capaciteit - voor een ruime en structurele verbetering van zowel efficiency (van 39% naar 58%) als emissies (minus 50%).

Nu alle benodigde vergunningen zijn verleend, zal Nuon de bouw van haar Magnum multi-fuel centrale eind augustus weer hervatten. Wegens procedures rondom de vergunningen was in mei 2008 de bouw van de centrale door uitspraken van de Raad van State stilgelegd. De Nuon Magnum wordt gebouwd in de Eemshaven en heeft een capaciteit van 1200 MW, genoeg om 2 miljoen huishoudens van elektriciteit te voorzien. De zogenaamde 'multi-fuelcentrale' kan elektriciteit opwekken uit gas, biomassa en kolen. Daarmee wordt de afhankelijkheid van één type brandstof verkleind en de voorzieningszekerheid vergroot. Ook biedt de vergassingstechnologie de mogelijkheid flexibel in te spelen op het wisselend aanbod van windenergie.

Delta heeft in oktober de nieuwe gasgestookte Sloecentrale in het industriegebied Vlissingen-Oost in gebruik genomen. Aannemer Siemens AG heeft de eerste van de twee units officieel overgedragen aan Delta en het Franse EDF. Delta en EDF beschikken nu over ieder 50% van de productiecapaciteit. Met de nieuwste gasturbine-technologie is de uitstoot van CO₂ ruim 25% minder dan gebruikelijke centrales. Daarnaast heeft de centrale een uitzonderlijk hoog rendement van 58%. De centrale levert ongeveer 870 MW wat vergelijkbaar is met het gebruik van ruim twee miljoen huishoudens. De investeringen zijn ongeveer €550 miljoen. Medio december wordt de tweede unit overgedragen.

TenneT

Uit de jaarcijfers van TenneT, de beheerder van het landelijke hoogspanningsnet. Blijkt dat de hoogste belasting op het Nederlandse hoogspanningsnet in 2008 is gemeten op 22 januari om 18.00 uur. De totale vraag op het net was op dat moment 13.957 megawatt (MW). In 2006 (14.825 MW) en 2007 (14.846 MW) was de piekbelasting iets hoger. De hoogste belasting valt doorgaans op een winterdag, tussen 17.30 en 18:00 uur, als verwarming en (straat-)verlichting volop aan staan.

In mei maakt TenneT bekend dat het bedrijf een krediet krijgt met een looptijd van drie jaar van €875 miljoen van een internationale groep banken (Barclays, BNG, BNP Paribas, Deutsche Bank, Fortis (Nederland), ING en RBS) waarmee de netbeheerder de komende jaren investeringen kan doen in de netten. TenneT werkt op diverse plaatsen in het land aan uitbreiding van het hoogspanningsnetwerk: een nieuwe verbinding in de Randstad, en nieuwe 380 kV-verbindingen in het noorden, oosten en zuidwesten van Nederland. In het jaarverslag van TenneT over 2008 staat dat in 2008 €282 miljoen is geïnvesteerd in nieuwe bedrijfsmiddelen. In 2007 was dat nog €166 miljoen. TenneT heeft in 2008 een nettowinst geboekt van €50,7 miljoen (in 2007 €53,1 miljoen), voornamelijk als gevolg van hogere netto financieringslasten. Het bedrijfsresultaat was in 2008 €80,9 miljoen, een stijging van bijna 15% ten opzichte van 2007.

Transportnetten

Het in juli 2008 opgerichte Duits-Nederlandse veiligheidscentrum wordt - als eerste Europese centrum in zijn soort - in januari in bedrijf genomen. Een gezamenlijk team deskundigen van de Nederlandse netbeheerder TenneT en de Duitse RWE Transport-

netz Strom GmbH ondersteunt nu het veiligheidsbeheer van de beide hoogspanningsnetten in Duitsland en Nederland. Vanuit het nieuwe centrum in Rommerskirchen, even buiten Keulen, worden de netbeheerders voorzien van supraregionale veiligheidsberekeningen, worden knelpunten in het netwerk opgespoord en de systeembeheerders van TenneT en RWE met analyses ondersteund. De samenwerking is het resultaat van de enorme groei in de windenergiesector en de steeds hogere eisen die door de toenemende grensoverschrijdende elektriciteitshandel aan de transportnetten worden gesteld.

Uit een in januari gepubliceerde studie van Roland Berger Strategy Consultants zou blijken dat de totale investeringen in productie en netwerk capaciteit in Europa kan variëren van €1500 tot 4000 miljard. Het adviesbureau heeft vier scenario's uitgewerkt voor het opwekken van elektriciteit in Nederland en Europa. Bij het eerste scenario wordt elektriciteit opgewekt met kolen- en kerncentrales. Dit betekent weinig aanpassingen voor het elektriciteitsnet, maar wel een blijvende afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Bij het tweede scenario leveren grote wind- en zonneparken de elektriciteit. Dit vergt grote investeringen voor transport en de opvang van piekcapaciteit. Als derde optie wordt elektriciteit decentraal opgewekt. Dit betekent veel investeringen voor het distributienet. Als vierde scenario worden verschillende bronnen naast elkaar gebruikt. Dit is als variant het meest kostbaar. Tevens is een horizon van ten minste 30 jaar om oplossingen te bedenken en realiseren.

Eind maart meldt TenneT dat het van plan is om het regionale hoogspanningsnet van 110 en 150 kV van het netwerkbedrijf van Essent, Enexis, over te nemen. TenneT betaalt €356 miljoen voor de netten en daarbij behorende telecomactiviteiten. Met de koop van deze netten zet TenneT een belangrijke stap op weg naar één sterk landelijk hoogspanningsnet. Het regionale net van Enexis bestaat uit ca 3.000 kilometer hoogspanningsverbindingen en 123 transformatorstations in de noordelijke en zuidelijke provincies van Nederland. De overname betekent voor TenneT een verdubbeling van het aantal kilometers verbindingen (was ruim 3.200) en stations (was 49) in eigendom en past ook in de ambitie van de onderneming om te groeien. In 2003 heeft TenneT al de netten overgenomen van Transportnet Zuid-Holland (TZH). De overdracht van de netten vanaf 110 kV vond plaats in het kader van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON of splitsingswet). Als gevolg van deze wet is TenneT sinds 1 januari 2008 verantwoordelijk voor het beheer van alle transportnetten vanaf 110 kV.

Begin april wordt het schakelstation Zoetermeer/Bleiswijk, dat deel uitmaakt van de hoogspanningsverbinding Randstad 380 kV, opgestart. Volgens de daarbij aanwezige de minister van EZ zorgt Randstad 380 kV er voor dat de elektriciteitsvoorziening in de Randstad wordt gewaarborgd, dat er voldoende transportcapaciteit is en het via de verbinding mogelijk is om aansluiting te krijgen op grootschalige productielocaties op de Maasvlakte en bij Velsen. Via de Maasvlakte komt stroom het land binnen door een nieuwe hoogspanningsverbinding met Groot-Brittannië (BritNed), en bij Velsen stroom van de toekomstige Noordzeewindparken. Zonder de nieuwe Randstad 380 kV hoogspanningsverbinding kunnen problemen met de elektriciteitsvoorziening in de Randstad ontstaan. De vraag naar elektriciteit neemt de komende jaren toe in het gebied. Door de liberalisering van de energiemarkt vindt het energietransport bovendien plaats over langere afstanden, waardoor de vraag naar transport is toegenomen.

De Tweede Kamer neemt in april de Ministeriële Regeling (MR) m.b.t. transportcapaciteit aan. Op een aantal plekken in het landelijke transportnet bestaat onder de huidige regelgeving schaarste aan transportcapaciteit. Deze MR verruimt voor netbeheerders de mogelijkheden om meer transportcapaciteit uit te geven, waarbij de leveringszekerheid van het transportnet gewaarborgd blijft. Met de goedkeuring van de MR moet nu de Netcode worden aangepast. Daarmee komt er een wettelijk kader dat TenneT de mogelijkheid biedt tot een betere benutting van beschikbare netcapaciteit. Momenteel onderzoekt TenneT hoeveel transportcapaciteit beschikbaar komt door de MR. Partijen die een aansluiting willen op het net, zullen op korte termijn worden geïnformeerd over hun positie. Daarnaast zijn er door TenneT tijdelijke oplossingen bedacht om meer capaciteit te krijgen, zoals de recent in het Westland gestarte systematiek van congestiemanagement. Hierdoor kunnen meer nieuwe partijen (zoals tuinders) snel worden aangesloten op het net. Tenslotte wordt gewerkt aan aangepaste regelgeving om netbeheerders landelijk meer mogelijkheden te geven om nieuwe producenten aan te sluiten. De Minister van Economische Zaken werkt hierbij aan een nieuw wetsvoorstel, dat de voorrang voor duurzame energie op het elektriciteitsnet regelt. Dit traject in 2010 worden doorlopen.

In Borssele is eind april door TenneT gestart met de aanleg van de nieuwe 380kV-hoogspanningsverbinding tussen Zeeland en West-Brabant. Deze nieuwe 380kV-hoogspanningsverbinding is nodig omdat het huidige transportnetwerk de toegenomen vraag naar elektriciteit op termijn niet meer aan kan. De zogenaamde Zuid-West 380 kV-verbinding begint in Borssele en eindigt in West-Brabant, is circa 120 kilometer lang en naar verwachting gereed in 2014. De nieuwe hoogspanningsverbinding maakt onderdeel uit van een pakket aan uitbreidingen van het hoogspanningsnet om ook op de lange termijn te kunnen voldoen aan de toenemende vraag naar transportcapaciteit. Tussen Borssele en West-Brabant lopen al twee hoogspanningsverbindingen: de 380 kV verbinding van Borssele via Kreekrak naar Geertruidenberg en de 150 kV verbinding van Borssele via Goes en Woensdrecht naar Geertruidenberg.

TenneT koopt half juni de netten vanaf 110 kV en de daarbij behorende telecomactiviteiten van netbeheerder Liander voor €362 miljoen. Het Liander-hoogspanningsnet bestaat uit circa 1800 kilometer hoogspanningsverbinding en ongeveer 70 transformatorstations in de provincies Friesland, Gelderland en Noord- en Zuid-Holland. Eerder kocht TenneT de netten van Enexis en Delta voor respectievelijk €57,7 en €356 miljoen.

Een nieuw alarmeringsysteem dat elf Europese elektriciteitsnetbeheerders gaan invoeren moet de veiligheid van het Europese elektriciteitsstelsel verhogen. Het gaat om de RAAS, het Real-time Awareness and Alarming System. Dit biedt een globaal overzicht van de status van het elektriciteitsstelsel in elf bedrijfsvoeringscentra. TSO Security Cooperation (TSC) heeft met succes dit realtime controlesysteem in Midden-Europa in gebruik genomen. De netbeheerders van Nederland, Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland, Polen en Tsjechië zijn in december 2008 het initiatief gestart om de regionale samenwerking binnen Europa op het gebied van systeemveiligheid te bevorderen met de oprichting van samenwerkingsverband TSC. Het doel is een gemeenschappelijk IT-platform te realiseren voor gegevensuitwisseling en de uitvoering van gemeenschappelijke veiligheidsbeoordelingen.

TenneT maakt in augustus dat het bedrijf een nieuwe 380 kV hoogspanningsverbinding wil aanleggen van Eemshaven via Ens naar Diemen. Voor deze zogeheten verbinding Noord-West 380 kV is een speciale [projectwebsite](#) geopend. De verbinding is nodig om in de toekomst voldoende capaciteit te bieden voor het elektriciteitstransport.

Om te kunnen blijven beantwoorden aan de stijgende behoefte van de markt aan transportcapaciteit moet het gastransportsysteem in Nederland en Noord-Duitsland dringend worden uitgebreid. Dat concludeert Gasunie in september in het rapport [Transport Insight](#) 2009. Hierin geven Gasunie's netbeheerders Gas Transport Services (GTS) en Gasunie Deutschland (GUD) aan dat de benuttingsgraad van grensoverschrijdende capaciteit tussen beide netwerken hoog is. Dit beeld wordt bevestigd door de eerste resultaten van het geïntegreerde Open Season, een marktonderzoek dat GTS en GUD samen organiseren. Het is voor het eerst dat in Europa een Open Season wordt uitgevoerd op basis van een grensoverschrijdende aanpak. De behoefte aan extra capaciteit in zowel Nederland als Duitsland blijkt groot. Het rapport wijst ook op het toenemende belang van ondergrondse opslag van gas. De afname in de binnenlandse gasproducties, gecombineerd met de verschuiving van lokale productie naar internationale aanvoer vanuit afgelegen winninggebieden leidt tot een hogere vraag naar lokale bronnen voor flexibiliteit. De bouw van ondergrondse opslagen kan hier uitkomst bieden. Flexibiliteit is nodig om fluctuaties in de vraag naar gas te kunnen opvangen.

Sinds begin oktober heeft het Steunpunt Hoogspanningslijnen een eigen [website](#). Het steunpunt is een initiatief van het ministerie van VROM en ondersteunt gemeenten in de praktische omgang met het beleid rond hoogspanningslijnen. Naast het ministerie van VROM leveren onder meer het ministerie van EZ, RIVM, VNG, Kema, TenneT en het Kennisplatform Elektromagnetische Velden een bijdrage aan het steunpunt.

Energieministers van lidstaten van het Internationaal Energie Agentschap (IEA) zijn in oktober overeengekomen om de huidige elektriciteitsnetwerken sterk te verbeteren om daarmee aan moderne eisen van energie efficiency te kunnen voldoen. Ook moeten de netten worden voorbereid op bijvoorbeeld grootschalige toepassing van elektrische auto's. Onder voorzitterschap van de minister van EZ is afgesproken de overgang naar zogenaamde slimme netwerken (Smart Grids) te versnellen. De IEA-energieministers moeten het voortouw nemen om te zorgen dat het scenario gehaald wordt waarmee de uitstoot van CO₂ wordt gereduceerd tot 450 deeltjes per miljoen. Hierdoor kan de temperatuurstijging op aarde tot 2 procent beperkt blijven. Daarbij is het in haar ogen van groot belang dat de IEA-landen meer samenwerken met andere landen zoals China, India en Rusland, die deze ministersbijeenkomst bijwoonden. Tenslotte is het nodig dat meer aandacht wordt besteed aan verwerving van draagvlak bij het publiek voor het halen van de klimaatambities.

De twaalf beheerders van elektriciteitsnetten in Noordwest-Europa hebben in oktober afspraken gemaakt over een marktkoppelingssysteem dat mogelijk voor heel Europa gaat gelden. De twaalf netbeheerders zijn Amprion (Duitsland), Creos (Luxemburg), Elia (Belgie), EnBW TNG (Duitsland), Energinet.dk (Denemarken), Fingrid (Finland), RTE (Frankrijk), Statnett (Noorwegen), Svenska Kraftnät (Zweden), TenneT (Nederland), Transpower (Duitsland) en Vattenfall Europe Transmission (Duitsland). De netbeheerders realiseren momenteel marktkoppelingprojecten in de Centraal-

West-Europese regio en in Scandinavië. Het gaat daarbij om de European Market Coupling Company (EMCC), de CWE-marktkoppeling en de NorNed-kabel, die Nederland verbindt met Noorwegen. De partijen willen voor de verschillende regio's een koppelingsmechanisme op basis van één prijs invoeren, waardoor een geïntegreerd marktgebied zal ontstaan. Door dit systeem wordt de capaciteit van de buitenlandverbindingen zo efficiënt mogelijk benut en neemt het algemene maatschappelijke welzijn in de verschillende regio's toe. De netbeheerders zijn van plan om de inrichting en organisatie van het marktkoppelingssysteem vóór het einde van 2009 op orde te hebben. Tegen die tijd zullen de partijen tevens een migratie- en implementatieplan hebben opgesteld.

De vraag naar transportcapaciteit blijft groot, zo meldt TenneT in december. De netbeheerder moet komende jaren flink investeren in de bouw van het net om de stroom uit nieuw productievermogen te transporteren. De gezamenlijke netbeheerders hebben bij de Energiekamer codevoorstellen ingediend voor de gewijzigde Ministeriële Regeling (MR) inzake tariefstructuren en voorwaarden elektriciteit. Deze regeling moet zorgen voor meer capaciteit op het bestaande net. Na de implementatie van de MR ontstaat er meer ruimte op het bestaande net, omdat dit intensiever wordt gebruikt. Daarnaast blijven netuitbreidingen en extra transportcapaciteit nodig om aan de grote vraag transportcapaciteit te kunnen voldoen. De laatste stand van zaken van TenneT geeft aan dat er plannen zijn voor circa 32 GW (32000 MW) nieuw productievermogen. Het landelijke beeld is dat op het net van TenneT momenteel ruim 9000 MW daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Ook binnen de regionale netwerken, bijvoorbeeld Noord-Nederland, Westland en Zeeland, is een groei te zien van lokale productie. Hierbij zijn de plannen voor windparken op zee nog niet meegerekend. Daarnaast wordt ongeveer 2000 MW aan interconnectie gerealiseerd (BritNed en Doetinchem - Wesel) en zijn er plannen voor nieuwe interconnecties naar Noorwegen en Denemarken.